

HUMANIST



MAANDBLAD OVER HUMANIS

Max van der Stoel: Strijdlustig diplomaat voor mensenrechten

Margarinebriefje
nu al ranzig

Medische ethici
te rationeel?

Ironische verhalen
over zelfdoding

NUMMER 5
MEI 1993
PRIJS: F 4,75

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND



48-STE JAARGANG
NUMMER 5
MEI 1993

Redactie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.

Redactie-secretariaat:
Alice Dessens (tst. 307)

Kantooradres:
Nieuwegracht 69A,
3512 LG Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht BV

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermsen

Abonnement:
Een jaarabonnement kost f 37,50
Bel 030 - 318145 (Toestel 318)
Leden van het
Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis.

Advertentietarieven:
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht. Een folder
is op aanvraag verkrijgbaar.

Foto omslag:
Chris Pennarts

**HET VOLGENDE
NUMMER**
VERSCHEIJNT BEGIN JULI.
KOPIJ VOOR DIT NUMMER
MOET UITERLIJK 11 JUNI
IN HET BEZIT VAN DE REDACTIE
ZIJN

(ingezonden mededeling)



Universiteit Voor Humanistiek

De Universiteit voor Humanistiek, opgericht in 1989 en gevestigd te Utrecht, is één van de levensbeschouwelijke universiteiten in Nederland. Zij verzorgt de wetenschappelijke ambtsopleiding tot humanisticus.

De leiding van de Universiteit voor Humanistiek berust bij het College van Bestuur, bestaand uit rector en directeur. De functie van directeur is nieuw en hangt samen met een verandering in de organisatiestructuur die op dit moment wordt doorgevoerd.

Ter vervulling van deze vacature zoekt de Universiteit voor Humanistiek z.s.m. een

Directeur (m/v)

Omvang van de functie: 0,8 fte

Taken:

Het College van Bestuur heeft een gezamenlijke verantwoordelijkheid met betrekking tot het ontwikkelen, vaststellen en uitvoeren van beleid binnen de Universiteit voor Humanistiek. Binnen deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid heeft de directeur als speciale taakgebieden o.m.:

- het management van de onderwijs- en onderzoeksorganisatie alsmede van de ondersteunende afdelingen
- het personele beleid
- het financiële beleid
- in dit kader de vertegenwoordiging van de Universiteit voor Humanistiek naar buiten

De aan te stellen directeur:

- heeft ervaring als manager in het leidinggeven aan een organisatie van professionals, m.n. ook in beheersmatig opzicht
- is deskundig op het gebied van sociaal beleid en personeelsmanagement
- heeft ervaring met het financieel beheer van een organisatie
- delegeert gemakkelijk en weet wanneer dat nodig is in te grijpen om beslissingen uitgevoerd te krijgen
- weet medewerkers te inspireren en te stimuleren tot eigen verantwoordelijkheid en samenwerking
- weet zijn/haar gezag met tact en overtuiging uit te oefenen
- heeft een academische opleiding genoten

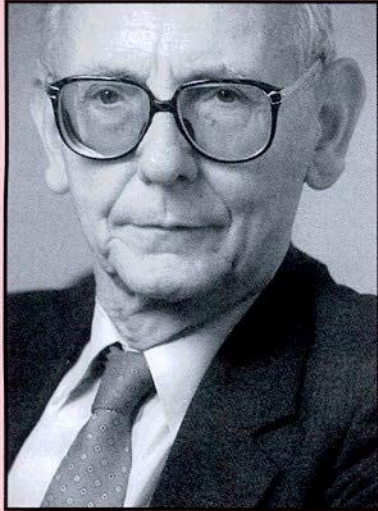
Van de directeur wordt verwacht, dat deze de grondslagen van de Universiteit voor Humanistiek onderschrijft.

Inlichtingen over de functie kunnen worden ingewonnen bij de huidige interim-directeur, mevrouw drs T.E. Pieké-Vermeer (tel. 030 - 367437, privé 03402 - 60490) of de secretaris van het Stichtingsbestuur, mevrouw R.E. Berkhout-Dhont (tel. 030 - 511223).

Sollicitaties, vergezeld van een curriculum vitae, kunnen binnen 4 weken na het verschijnen van dit blad worden gericht aan het Stichtingsbestuur van de Universiteit voor Humanistiek, t.a.v. mevrouw R.E. Berkhout-Dhont, Postbus 797, 3500 AT Utrecht.

In dit nummer

Max van der Stoel



Hij heeft altijd pal gestaan voor de mensenrechten in de wereld. Als minister van Buitenlandse Zaken speelde hij een belangrijke rol bij de terugkeer van de democratie in Griekenland. Ook steunde hij dissidenten in de Oosteuropese landen met alle diplomatieke middelen. Nu is hij Hoge Commissaris voor de Minderheden in Europa en speciaal VN-rapporteur over de mensenrechtensituatie in Irak. Voor al die jaren die hij al op de bres staat voor de mensenrechten, ontvangt Max van der Stoel op 1 juni de Dr.J.P. van Praagprijs 1993. Een portret.

Pagina's 10 t/m 15

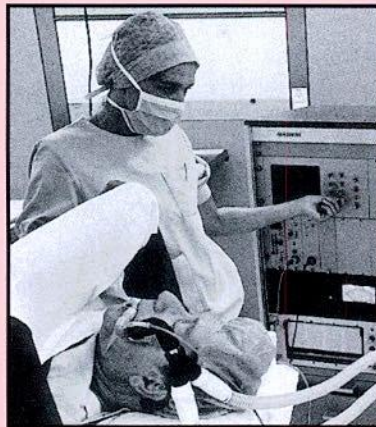
Het margarinebriefje

Het kabinet heeft voorgesteld om ook andere samenlevingsverbanden dan het huwelijk te laten registreren door de burgerlijke stand. Zo'n *margarinebriefje* van het geregistreerd partnerschap lijkt op het boterbriefje van twee gehuwden - maar voor sommige rechten en plichten blijft er verschil.

Pagina's 6/7/8

Ethici die zich bezighouden met de keuzen in de gezondheidszorg, hebben vaak wel een heel grote stem in de discussies over of ook mag wat kan. En ze doen dat vooral met rationele overwegingen, stelt filosoof de Vries. Maar mensen bestaan ook uit tegenstrijdige gevoelens, emoties en onbewuste drijfveren.

Pagina's 16/17/18



Ethici in de gezondheidszorg

Verontrustend lichte verhalen

De twaalf vertellingen van de Spaanse schrijver Enrique Vila-Matas over 'voorbeeldige zelfmoorden' zijn vol ironie.

Zijn personages bruisen van doodslust, ze verlangen naar iets groots en definitief meeslepend.

Pagina's 20/21/22



En verder nog

Brieven op pagina 4

Opinie op pagina 6

Wereldse zaken op pagina 9

Televisie-aanraders op pagina 23

HOS-programma's op pagina's 24/25

HV-Nieuws op pagina's 19/26/27



Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De
redactie behoudt zich
het recht voor om
brieven in te korten of
niet te plaatsen.

Sociale dienstplicht (1)

Eén of andere malloot hoeft toch maar een idee te opperen en je hebt altijd wel lieden die er achteraan lopen. Vooral als die malloot een invloedrijke positie heeft, bijvoorbeeld fractieleider van het CDA is. Zelfs mensen met een zo op het oog normale intelligentie zijn dan geneigd 'de voor- en nadelen serieus te overwegen'. Sociale dienstplicht zou zo goed zijn, want dan kunnen jongeren voor een prikje taken vervullen waar de overheid niet genoeg geld voor over heeft. Is het nu werkelijk nodig om nog een keer uit te leggen dat men nergens zit te wachten op ongemotiveerde jongeren?

Goed nog één keer dan. Neem de zorgsector. Je moet er toch niet aan denken, dat 's nachts de ondersteek onder je billen wordt geduwd door een skinhead die de vorige dag nog heeft gespijeld om ergens een brandbommetje bij een Turk naar binnen te gooien? Zie je het voor je? Ja maar misschien gooit-ie dat bommetje dan niet meer, want 'sociale dienstplicht heeft zo'n opvoedende waarde'. Tja, van de militaire dienstplicht heette dat vroeger dat je er 'een man' van werd. Dat was voor sommigen misschien nog waar ook, maar als reden om de hele mannelijke bevolking onder de wapenen te roepen was het natuurlijk een smoes.

Daarom niet getreurd, we poetsen de smoes op (vooral voor 'de kansarme jongeren' zou sociale dienstplicht zo goed zijn) en nu moeten zelfs alle jongeren eraan geloven. Ook de meisjes. Bevordert de emancipatie. Nou dan zal het wel goed zijn, niet waar? Als nu iets een aan de haren erbij gesleept gelegenheidsargument is, dan wel dit. Het feit dat de vrouwen in Rusland

straatveger zijn, heeft de emancipatie ook zo vreselijk bevorderd...

Wat vooral stoort, speciaal in een humanistisch blad, is het gebrek aan vertrouwen in mensen dat uit dit soort 'argumenten' spreekt. Appèl aan verantwoordelijkheidsgevoel, zich oriënteren op de samenleving, emancipatie, dat kunnen jongeren blijkbaar niet zo maar. Nee, daar moet je ze (allemaal) dwangarbeid voor opleggen. Het is natuurlijk geen toeval, dat het hele idee juist opkomt, nu we militaire dienstplicht gaan afschaffen. Helemaal geen dwang meer voor de jeugd? Hoe verschrikkelijk. Waar moet dat heen met de jeugd? De jeugd moet van de straat. Sociale dienstplicht. Dat is de kern van de zaak. Een redenering, typisch gefundeerd op de christelijke angst voor vrijheid. Van humanisten had ik beter verwacht. Het kan best zijn dat vrijheid soms beangstigend is. (Speciaal die van anderen. Apropos, zouden Brinkman en Schnabel zelf anderhalf jaar sociale dienstplicht willen vervullen?) Dat is echter geen reden om terug te vallen op oude dwangconstructies, al dan niet in nieuwe vermomming. De ware uitdaging is hoe we een maatschappij van vrijheid vorm kunnen geven. Ik ben daar niet pessimistisch over, want in Nederland is dat tot nu behoorlijk gelukt. Slechts een minderheid kan de vrijheid (nog?) niet aan. Het zou beneden onze waardigheid moeten zijn om die minderheid als smoes te gebruiken om iedereen weer in het gareel te dwingen.

E. Voogd (Amsterdam)

Sociale dienstplicht (2)

Wat goed dat u aandacht besteedt aan de kwesties die samenhangen met sociale dienstplicht, verzorging en verpleging. Gezien de cijfers van wetenschappelijke bureaus dient het behouden van continuïteit in zorg en verpleging, het verdedigen van een beschaafde en humane gezondheidszorg, één van de belangrijkste doelen van beleid te worden. Op sommige terreinen is er helaas al recessie van beschaafde en humane waarden, bijvoorbeeld waar het gaat om de verpleging van schizofrenie-patiënten. Uiteindelijk heeft iedereen 'zorg' nodig. Er zijn mensen die dat uitstekend voor zichzelf kunnen regelen en er zijn mensen (zoals schizofrenen) die dat niet kunnen. Daarom zijn ze zo kwetsbaar. Er is een groot verloop onder gediplomeerde verzorgenden en verpleegkundigen. Er zijn ook een hoog aantal zieken en arbeidsongeschikten. Dat is geen toeval, er zijn logische verklaringen voor. De oorzaken liggen dieper en de problematiek is genuanceerder dan uit de column van Paul Schnabel naar voren komt. Het gebrek aan respect voor zorgverlenend werk ligt er mijns inziens aan ten grondslag. Verzorgen levert geen 'winst' op. Geen 'productie', dat 'Gouden Kalf' van de calvinistische/kapitalistische cultuur waarin we leven. Het opleggen van sociale dienstplicht, zoals bijvoorbeeld Elco Brinkman en Cisca Dresselhuis dat ambiëren, verwaarloost de analyse van de diepliggende oorzaken van de problematiek. Het is oppervlakkige symptoombestrijding. Door de dwang is het bevoogdend. Door het gebrek aan vrouwvriendelijk-

heid is het macho. Oorzaken van de dreigende stagnaties in de gezondheidszorg zijn volgens mij onder andere de soms nog feodaal-hiërarchische verhoudingen tussen artsen en verpleegkundigen en het grote verschil in salariering terwijl verpleegkundigen een grote, directe verantwoordelijkheid dragen voor het uitvoerende werk. Aan verpleegkundigen worden hoge eisen gesteld, niet alleen fysiek maar ook op ethisch gebied. Dat, samen met de confrontatie van een concentratie van menselijk lijden, lijkt me één van de oorzaken van het hoge aantal arbeidsongeschikten. De essentiële vraag is: blijft de politiek er voor kiezen te bezuinigen op een gewetensvolle gezondheidszorg of te investeren in bijvoorbeeld ten dode opgeschreven takken van grootschalige industrieën. Blijft men veel te veel uitgeven aan medisch-technische apparatuur, aan medische superspecialismen, aan een steeds maar uitdijend bureaucratisch management, of wordt gekozen voor het leggen van prioriteit bij eenvoudige, natuurlijke verpleging; voor solidariteit met patiënten en werkbijeen. Dan kunnen competente, goed opgeleide mensen in volwaardige banen hun vak uitoefenen, onder goede arbeidsomstandigheden, met een adequate cao-regeling. Een emancipatoir, feministisch ideaal! Een oplossing in plaats van de door Paul Schnabel voorgestelde 'recruten'. (Ingekort door redactie)

Leonie ter Beek (Leusden)
(werkte lang als
verpleegkundige)

EMANCIPATIERAAD WIJST WETTELIJKE REGLING OPHEFFING VAN ANONIMITEIT KI-DONOR NU AF

De Emancipatieraad wijst het concept-wetsvoorstel over de bewaring, het beheer en de verstrekking van donorgegevens bij kunstmatige inseminatie af. De raad is van mening dat de mogelijkheid om de anonimiteit van de donor op te heffen en de manier waarop aan deze mogelijkheid in het wetsvoorstel vorm is gegeven, de belangen schaadt van zowel de kinderen die via KID zijn verwerkt, als van de geïnsemineerde moeder(s) en hun eventuele partners bij wie het kind opgroeit. De Raad is van mening dat, als het gaat om het belang van de KID-kinderen, de bestaande geheimhoudingspraktijk met betrekking tot de verwekking van deze kinderen doorbroken moet worden.

De gangbare geheimhouding van de verwekkingswijze en van de persoon van de donor staan ter discussie om dat dit schadelijk zou kunnen zijn voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid van het KID-kind. Met het (concept-)wetsvoorstel wordt beoogd de openheid over de afstamming te verbeteren en rechtsbescherming te bieden aan kinderen die via KID zijn verwerkt.

De Emancipatieraad erkent het recht van ieder individu om te weten van wie hij/zij in biologische zin afstamt. De openheid over afstammingsgegevens begint echter bij de ouders. Omdat die hier momenteel nog veel moeite hebben, moet het beleid zich in eerste instantie op hen richten. Zowel de keuze om via KID kinderen te krijgen, als om die kinderen al dan niet in te lichten over hun onstaanswijze, is een zaak van de ouders bij wie het kind opgroeit en niet die van de overheid. Het bevorderen van een open houding van ouders over de verwekkingswijze van hun kinderen, heeft volgens de Emancipatieraad een hogere prioriteit dan het bevorderen van openheid over de persoon van de donor. Het wetsvoorstel ondersteunt een dergelijke openheid over de verwekkingswijze echter niet. Omdat op dit moment het meestal hieraan ontbreekt, zullen alleen de zeer weinige kinderen die zijn ingelicht over hun biologische status, baat kunnen hebben bij de werkingssfeer van het wetsvoorstel. Uit onderzoek blijkt dat dit slechts 5% is van de KID-kinderen die bij hetero-paren wordt geboren. De kinderen van alleenstaande en lesbische moeders zijn vrijwel allen bekend met hun verwekkingswijze; het gaat hierbij om ongeveer 10% van het totaal aantal inseminaties.



Gerda Havertong: presentatie



Karin Bloemen: optreden

Foto's: HH

Mensenrechten langs de meetlat

Op donderdag 27 mei organiseren het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) en de vakbond FNV een grote manifestatie onder de titel 'Mensenrechten langs de meetlat'. Van 12.00 tot 23.00 uur staan de mensenrechten van vrouwen en vakbondsrechten centraal staan in een gevarieerd programma. Deze manifestatie vindt plaats in 'Paradiso' bij het Leidseplein in Amsterdam.

Het publiek zal worden geïnformeerd over de Wereldconferentie Mensenrechten van de Verenigde Naties die dit jaar in juni in Wenen zal worden gehouden. Wat kunnen we verwachten en hoe bereiden organisaties van mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking zich voor op deze belangrijke gebeurtenis? FNV-voorzitter Johan Stekelenburg zal de manifestatie openen en de Vakbondsrechtenprijs uitreiken aan de Guatemalteekse vakbondsleider Byron Morales.

HOM-voorzitter Maarten van Traa zal die avond een petitie en een aantal aanbevelingen voor de Wereldconferentie aanbieden aan minister Kooijmans van Buitenlandse Zaken.

Tijdens informele bijeenkomsten in de grote zaal van Paradiso kunt u gasten ontmoeten uit landen als Pakistan, Chili, Zimbabwe, El Salvador en Guatemala. In de kleine zaal van Paradiso zal een studieconferentie plaatsvinden, gevolgd door een platformdiscussie. Voor het programma in de kleine zaal graag vooraf opgeven dat u komt (er kunnen hier namelijk niet meer dan honderd mensen aan deelnemen).

Verder is er de hele middag een informatiemarkt waar organisaties op het gebied van mensenrechten, vakbond, vrouwen, en ontwikkelingssamenwerking zich presenteren. Ook zijn er verschillende tentoonstellingen - waaronder die van het HOM over 'Vrouwen tegen geweld' - en kunnen twintig vrouwen meedoen aan een workshop zelfverdediging. In een doorlopend filmprogramma worden verschillende films over geweld tegen vrouwen en vakbondsrechten vertoond en ingeleid door personen die nauw waren betrokken bij de productie of het thema van de film.

Na een Indonesische maaltijd gaan 's avonds een aantal mensen waaronder een politicus, een wetenschapper en een journalist, onderling en met de zaal in debat. De vraag zal zijn "Mensenrechten, langs welke meetlat?"

Gerda Havertong zal 's middags het programma presenteren. Om 19.00 uur treedt Karin Bloemen op en de manifestatie wordt swingend afgesloten met Afropop-muziek van de Kuni Kids.

Iedereen is welkom en de toegang is gratis. Mensen die uitsluitend het avondprogramma volgen, betalen f 5,- entree.

Voor opgave studieconferentie en/of het discussieplatform: FNV, 020-5816300 (Carolien Wildeman, Annie van Wezel)

Voor meer informatie over de manifestatie en bestellen van de speciale manifestatiekrant met het definitieve programma en achtergrondinformatie kunt u bellen of schrijven naar:

HOM, Ellen Verwiel/Winde Evenhuis, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, 030-318145.



Foto: An Stalpers

Boterham met tevredenheid

door Anja van Kooten Niekerk

Voorpagina-nieuws in de Nederlandse dagbladen. Binnenkort worden er aan de openbare registratie van relaties rechtsgevolgen verbonden. Zo heet dat officieel. Dames- en herenparen, en paren van gemengd geslacht die volgens de Nederlandse wetgeving niet met elkaar mogen trouwen, kunnen dan een door de staat goedgekeurde verbintenis met elkaar aangaan die lijkt op het huwelijk. Op het gebied van het erfrecht, pensioenen en sociale verzekeringen bestaan er dan geen verschillen meer tussen 'gehuwden' en 'geregistreerden'.

Het Ministerie van Justitie betitelde deze nieuwe regeling in een creatieve bui als 'margarinebriefje'. Zo'n briefje brengt ook plichten met zich mee; de zorgplicht voor elkaar tijdens en na afloop van de geregistreerde relatie. In de nabije toekomst kunnen dus nog meer stellen alimentatie gaan betalen na de echtscheiding.

Ongelijkheid moet er kennelijk blijven tussen 'gehuwden' en 'geregistreerden'. Rechten en plichten van het ouderschap blijven onlosmakelijk verbonden aan de afstamming. Zo kan een mede-opvoeder van een kind die niet de biologische ouder is, geen enkele aanspraak maken op het sociaal en juridisch ouderschap. Alleenstaanden en (geregistreerde) stellen kunnen geen kinderen adopteren. Kortom, de voorstellen voor deze nieuwe regeling zijn het best te beschouwen als een afgezwakte vorm van het traditionele huwelijk. Prettig voor paren die nu binnenkort hun erfenis kunnen doen toekomen aan hun partner, prettig voor nabestaanden die nu ook aanspraak kunnen maken op een pensioen. Een beetje vooruitgang is er dus zeker wel. Alleenstaanden die hun erfenis geheel ten goede willen laten komen aan een organisatie, blijven vastzitten aan de legitieme portie voor hun ouders. Hetzelfde geldt voor mensen die in een woongroep leven, of in een LAT-relatie.

Met het margarinebriefje blijft het traditionele huwelijk buiten schot van de politiek en buiten bereik voor elke burger. Ofwel er zijn burgers die een beetje meer en burgers die een beetje minder met elkaar mogen trouwen. Er zijn burgers die meer en burgers die heel veel minder rechten op ouderschap kunnen doen gelden. Het margarinebriefje is de boterham met tevredenheid uit de jaren vijftig. Individuele keuzevrijheid uit een aantal regelingen, met naar verkiezing de keuze voor zorgplicht of economische zelfstandigheid, met naar verkiezing een hogere of een lagere pensioenpremie afhankelijk van de keuze voor een individueel pensioen of een partnerpensioen. Het zijn maar een paar voorbeelden van werkelijk nieuwe regelingen. Die regelingen zouden voor elk individu moeten gelden, zonder een onsje meer of minder voor bepaalde groepen uit de samenleving.

Het margarinebriefje moet er maar komen. Maar voor een echte roomboterkwaliteit moet ook de traditionele huwelijkswetgeving op de helling.

Anja van Kooten Niekerk is directeur van het COC

Kabinet knoeit met geregistreerd samenwonen

'Samenleven en niet trouwen' luidt de titel van een brochure die in 1965 enige opschudding in gezapig Nederland veroorzaakte. Zonder boterbriefje samenwonen was een maatschappelijke zonde en wie wel wilde maar niet kon trouwen, was sowieso al niet in de haak. De brochure verwees juist die met de nek aangekeken groep naar de mogelijkheid van een contract dat je bij de notaris kon afsluiten om zo je relatie ook in financiële en materiële zin goed te regelen. Er stond ook het adres in van het enige notaris-kantoor in Nederland dat een model voor een samenlevingscontract had opgesteld. De Leidse juristen die hier achter staken, kregen het zwaar te verduren vanuit de confessionele hoek: het heilige huwelijk werd aangevallen. Maar de aanvragen stroomden toe als was er een dijk doorgebroken.

Homo-huwelijk mogelijk. Kabinet wil samenwonenden gelijkstellen aan gehuwden kopt Dagblad Trouw op 31 maart. Opnieuw een doorbraak? Eindelijk gelijkberechtiging? Of een lafhartige

poging van CDA-politici de gediscrimineerden een eindje tegemoet te komen zonder daarmee het bolwerk van Het Huwelijk in gevaar te brengen?

Wie de discussie over het al of niet invoeren van een *margarinebriefje* volgt, ziet uitsluitend vragen op zich afkomen. Want zijn het wel zuivere politieke overwegingen die minister Hirsch Ballin van justitie er toe brachten de Tweede Kamer voor te stellen om samenlevingsverbanden voortaan bij de Burgerlijke Stand te gaan registreren? Het kabinet kwam niet zelf met vernieuwende ideeën, maar reageerde op het advies van de Commissie voor de toetsing van wetgevingprojecten over leefvormen (in de wandeling naar haar voorzitter de commissie Kortmann genaamd). En het was de Tweede Kamer die de commissie aan het werk zette, niet het kabinet.

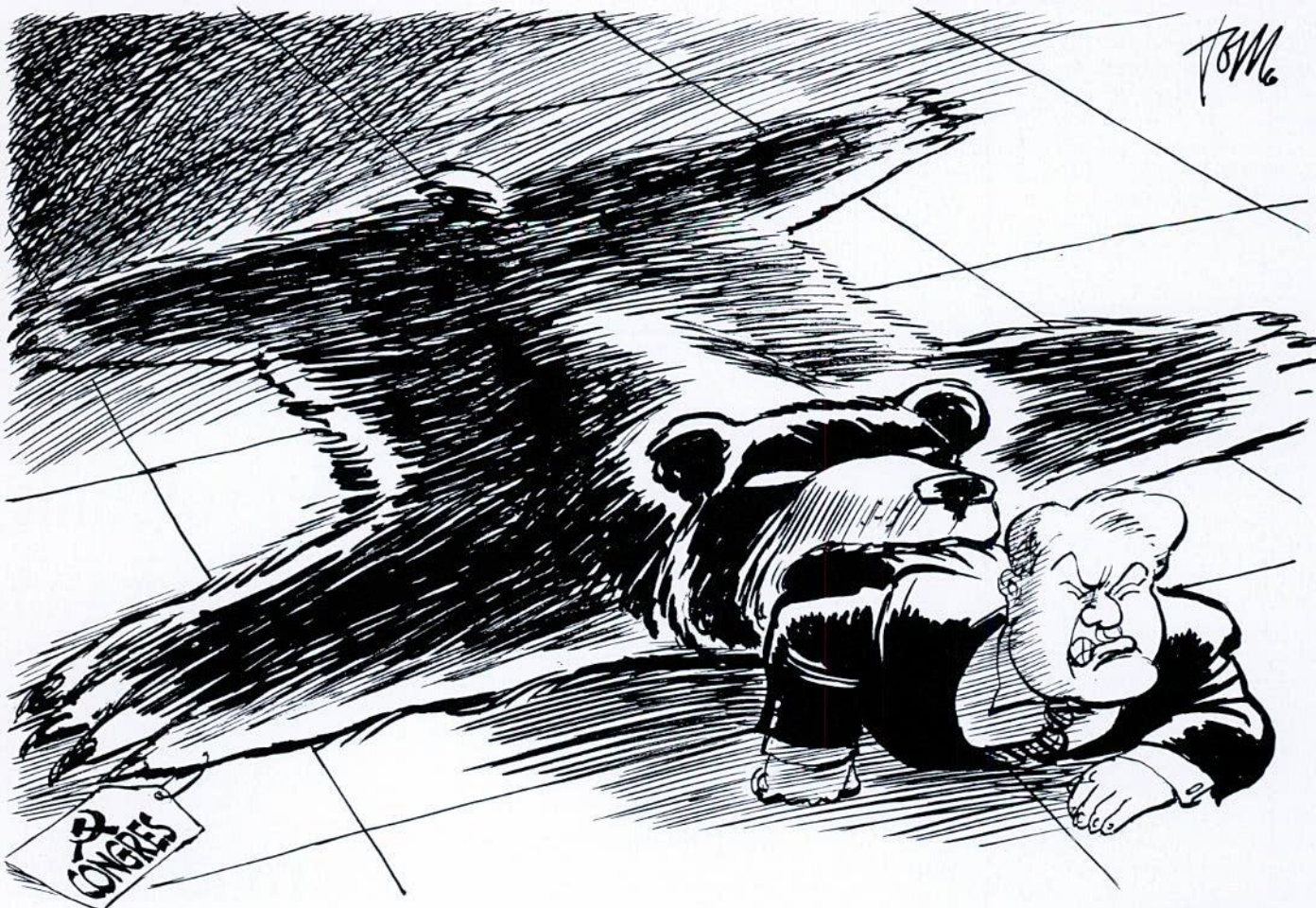
De term registreren maakt argwanend in een periode waarin de verontrustende stijging van uitkeringsfraude nauwelijks meer valt te controleren, laat staan terug te brengen. En registreren roept ook angsten op bij hen die zich realiseren dat het

vastleggen van gegevens in slechte tijden altijd misbruikt kan worden. Hoe lang zijn de overvallen op de kantoren van de Burgerlijke Stand nu helemaal geleden?

Zowel homoseksuelen als humanisten in het algemeen hebben zo hun bedenkingen bij het registreren van persoonsgegevens.

Het kabinetsvoorstel voor een geregistreerd partnerschap - naast CDA'er Hirsch Ballin ondertekende PvdA'er Ter Veld! - wordt wel degelijk gepresenteerd als "een publieke erkenning van relaties tussen twee personen, waarin de betrokkenen duurzame verantwoordelijkheid voor elkaar op zich nemen." Het gaat dan om relaties tussen mensen van dezelfde sekse, maar ook om familierelaties zoals die tussen broers en zussen, grootouders en ouders, kinderen en kleinkinderen.

De bedoeling is dat registratie en huwelijk in publiekrechtelijk opzicht dezelfde rechtsgevolgen hebben. Dit betekent dat het bijvoorbeeld voor de belastingen en voor het stelsel van sociale zekerheid niet



► uitmaakt of twee mensen een boterbriefje dan wel een margarinebriefje kunnen overleggen.

Het surrogaatkarakter zit hem in de uitzonderingen op die regel die in feite veel verstrekkender gevolgen hebben dan het kabinetsvoorstel het wil doen voorkomen.

Immers, 'gehandhaaft wordt een belangrijk uitgangspunt van het familierecht dat de ouder van een kind de moeder of de vader is van wie het afstamt. Aan deze regel van het afstammingsrecht wil het kabinet niet tornen.'

De juridische betrekkingen met kinderen staan in het kabinetsvoorstel voor het pseudo-huwelijk los van de registratie. Adoptie van kinderen is voor homoparen dan ook nog altijd uitgesloten, waarmee het principe van gelijkberechtiging wordt aangetast. De studiegroep 'Leefvormen' van het Humanistisch Verbond heeft er eerder op gewezen hoe belangrijk het voor ieder kind is dat de relatie van de *sociale ouders* bij wie het kind opgroeit, maatschappelijk erkend wordt. Er zijn vanuit humanistische waarden en normen geen argumenten te bedenken om het ouderschap aan homostellen te onthouden.

Het kabinet stelt wel voor een vorm van 'medegezag' over een kind in te stellen, maar daarvoor zal een rechterlijke beslissing nodig zijn plus de toestemming van alle betrokkenen, waaronder een eventuele ex-partner. Ook hier is dus gekozen voor halfhartigheid.

Een andere uitzondering op het surrogaathuwelijk vormen de internationale en EG-regelingen die over het huwelijk gaan.

Dat betekent in de praktijk dat het trouwboekje in het buitenland alleen in de oorspronkelijke traditionele versie wordt erkend. Buiten de overheid acht ook het bedrijfsleven zich aan regelgeving van over de landsgrenzen gebonden. Dat betekent bijvoorbeeld dat de vrij vervoer regeling voor ongehuwde partners van werknemers van de Nederlandse Spoorwegen ophoudt bij de grens.

Wie nu getrouwd is met iemand die recht heeft op een ABP-pensioen krijgt na diens overlijden dat pensioen uitgekeerd.

Wie 'slechts' samenwoont krijgt in een dergelijk geval niets.

Het kabinet vindt dat zo'n pensioen eigenlijk ook voor geregistreerden zou moeten gelden en daarover zal dan ook overleg komen met de centrales van overheidspersoneel. Wie bedenkt hoe kostbaar die maatregel voor de staat zal uitvallen, houdt opnieuw z'n hart vast voor de afloop.

Wat blijft er nu al met al over aan voordelen van het geregistreerde partnerschap? Zullen geregistreerden eerder dan nu een huurwoning toegewezen krijgen of meer huursubsidie kunnen krijgen?

Vallen ze in een iets lager tarief van het erfrecht, kunnen ze gratis meeverzekering in het ziekenfonds verwachten? En verschaft de NS nu wel een tweede OV-kaart goedkoper? Er hangt vooralsnog een dichte mist rond het pakket voordelen. Wel is duidelijk dat naast de eventuele rechten ook de plichten van het huwelijk om de hoek komen kijken. Dat betekent bijvoorbeeld dat de margarineklanten net als de boterklanten geen grote aanschaffen kunnen doen zonder toestemming van hun partner. Maar ook dat er bij het beëindigen van de relatie zorgplicht blijft bestaan.

Is het misschien die alimentatieplicht die het voor Ter Veld en Hirsch Ballin aantrekkelijk maakt zo snel te reageren op de voorstellen van de Commissie Kortmann? De overheid hoeft immers ook geen uitkering meer te verstrekken als iemand een geregistreerde kostwinnende partner heeft.

De gegroeide juridische praktijk dat het sluiten van een samenlevingscontract voordelen heeft boven het sluiten van een huwelijk, betekent dat het instellen van een pseudo-huwelijk een stap achteruit is. In een notarieel contract kunnen de lusten van het huwelijk worden geregeld

en de lasten ervan buiten beschouwing blijven. Wie dus zo 'dom' is om toch te willen trouwen, neemt geen rationele maar een emotionele beslissing.

Maar kan die symbolische betekenis van het in de 'echt' verbinden van twee mensen niet praktischer worden geregeld door die maatschappelijke verbanden die zich verre houden van bureaucratie en fraude: de kerken, de levensbeschouwelijke groeperingen en eventueel het Humanistisch Verbond?

De afschaffing van het burgerlijk huwelijk laat alle rituele vieringen in kerkgebouwen en clubhuizen onverlet en biedt politiek gezien meer kansen uit het web te komen van terugtrekkende overheid, fraudebestendige regelingen, bevordering van individualisering en zorgzame samenleving.

Maar zo'n verregaand voorstel is in Nederland niet te verwachten zolang er confessionelen in de regering zitten.

Moeten we dus hopen op een paarse coalitie? Het wetsvoorstel over het margarinebriefje is in elk geval al ranzig nog voor het in het parlement wordt binnengedragen.

Iris Wassenaar

(Ingezonden mededeling)



Stichting LosVast

uit zich sedert 3 Maart 1970
middels woord en geschrifte
over allerlei facetten rond
het fenomeen alleenzijn.
Dit onderwerp gaat iedereen
aan. De helft van allen die nu
samen wonen is straks alleen.
In ons land is nu 1/3 van
alle huishoudens een
éénpersoonshuishouden.

Het gaat over

**MENTALITEIT en
PRAKTIJK van**

**ALLEEN ZIJN
ALLEEN VOELEN
ALLEEN WONEN
ALLEEN REIZEN**

**Inl. over brochures
en voordrachten:**

Empelse-dijk 14
5235 AE Den Bosch
tel. 073-421323, 9-10.30 uur
fax 073-410388, dag / nacht

**Het volgende
nummer van
de Humanist
verschijnt
rond 1 juli.**

Stress ziekte van de eeuw

Stress maakt ziek, kost veel geld en leidt in het ergste geval tot wat de Japanners 'Karoshi' noemen - dood door te hard werken. Dat betoogt de Internationale Arbeidsorganisatie ILO in een studie waarin de VN-organisatie concludeert dat stress 'de ziekte van de eeuw' is.

Stress bij werknemers kost de industrie in de wereld naar schatting tweehonderd miljard dollar per jaar. Het aantal eisen tot schadevergoeding van overspannen werknemers in Californië verzevenvoudigde in de jaren tachtig. 90 % van de

eisen moest worden ingewilligd. Slechts enkele ondernemingen pakten het kwaad bij de wortel aan en maken het werk stressvrij, schrijft de VN-organisatie. Het grootste probleem is dat 'de eenling nauwelijks controle heeft over zijn eigen werk'.

De ILO haalt een studie uit Zweden aan waaruit blijkt dat werknemers veel minder lijden aan depressiviteit en hartkwalen als ze een eigen verantwoordelijkheid hebben en kunnen meebeslissen. Ze melden zich half zo vaak ziek.

Gevaarlijk, monotoon en vermoeiend werk dragen sterk bij aan overspannenheid, net als veel lawaai op het werk. Op olieboorplatforms zijn werknemers vaak prikkelbaar, vermoeid en agressief en hebben ze last van hoofdpijn. Of stress ook uitloopt op maagzweren, hoge bloeddruk of hartklachten is afhankelijk van de persoonlijkheid van werknemers, meent de arbeidsorganisatie.

Meer vrouwen werken



me. In 1981 stond Nederland nog onderaan de lijst. Toen had slechts 50% van de beroepsbevolking tussen de 15 en 65 jaar een baan van elf uur of meer in de week. Acht jaar later is het percentage werkenden met twee punten gestegen naar 52% van de beroepsbevolking. Dat lijkt een kleine toename, maar is toch heel opmerkelijk omdat de deelname in de rest van Europa juist afneemt. Zo zakte de arbeidsparticipatie in België in de jaren tachtig van 56 naar 54%, in Frankrijk van 60 naar 57%. Alleen in Duitsland steeg het percentage van 61 naar 62. De winst voor Nederland kwam volledig voor rekening van de vrouwen, meldt de Volkskrant. Begin jaren tachtig werkte nog slechts 29% van de vrouwen, eind jaren tachtig was dat 36%. Bij mannen liep dat terug van 70 naar 68%.

Rampen verbeeld op universiteit

Tot en met 15 juni loopt op de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht een expositie van Rob Steenhorst.

De beeldend kunstenaar heeft een 'figuratieve stijl waarmee verwarring, groot onnvermogen, psychoses, agressiviteit, wanen en andere rampen in genrestukken worden verbeeld', zoals de uitnodiging vermeldt. De expositie is te zien op werkdagen van 10.00 tot 16.30 uur. Het adres is: Drift 6 in Utrecht.



Tot zondag 16 mei is in het Haarlemse Frans Hals Museum nog de dia- en geluidsexpositie 'Mekaron' over Amazone-Indianen te zien van Michel Pellanders en Marion Hoekveld. (Zie ook het verhaal in de Humanist van februari).

Kerken beginnen handtekeningenactie tegen Wet Gelijke Behandeling

Verontruste christenen uit verschillende kerken zijn een handtekeningenactie begonnen om de Eerste Kamer op te roepen de Algemene Wet Gelijke Behandeling te verwerpen. Het 'Beraad Geestelijke Vrijheid' waarin meer dan honderd christelijke organisaties samenwerken, heeft alle protestante kerken een lijst gestuurd met het verzoek die ter ondertekening in de kerken te leggen. Als de wet - die al door de Tweede Kamer is aangenomen - er door komt, kunnen bijvoorbeeld scholen zich niet meer op hun grondslag beroepen als zij homoseksuele sollicitanten om hun geaardheid willen afwijzen. Volgens het dagblad Trouw vergelijken de verontruste christenen de situatie nu met die uit de dagen van de schoolstrijd in de vorige eeuw. Men streeft naar minstens 500.000 handtekeningen.

Modern kantoor verbruikt meer papier

Er werd altijd voorspeld dat automatisering zou leiden tot een aanzienlijke besparing van het papiergebruik op kantoren. Helaas, het tegendeel is waar. Moderne kantoren met hun faxen, kopieermachines en computers zorgen juist voor een toename van het papiergebruik. Momenteel wordt nog 245 miljoen ton papier gebruikt in de wereld, in het jaar 2000 zal dat 300 miljoen ton zijn.

'Milieuheffing op energievervlindende reizen'

Er zou een toeslag moeten komen op reizen die een aanslag op het milieu plegen. Die toeslag zou hoger moeten zijn naarmate de reis meer vervuilend en meer energie verslindend is. Dat zegt Lucas Reijnders, hoogleraar milieukunde. Hij vindt het vreemd dat op autobrandstof wel en op vliegtuigkerosine nog steeds geen belasting wordt geheven. Terwijl een vliegvakantie toch één van de grootste energievervlinders is. "Met de energie die een retourvlucht Athene per toerist vergt, kan een jaar lang een heel huis van worden verwarmd. Een treinreis kost per passagier-kilometer vijf tot tien maal minder energie," aldus de hoogleraar in Trouw. Hij zet verder vraagtekens bij wat sommige reisorganisatoren 'ecotoerisme' noemen: "Daarmee zijn meestal grote afstanden gemoeid. Ik zie liever een punker die in Zandvoort de beest uithangt dan een milieubewuste toerist die gaat fietsen in Alaska."

Max van der Stoel:

Strijdlustig diplomaat voor mensenrechten

Dinsdag 1 juni zal de *Dr. J.P. van Praagprijs 1993* worden uitgereikt aan Max van der Stoel. Hij krijgt deze humanistische prijs voor zijn enorme inzet en strijdlust voor de eerbiediging van de menselijke waardigheid en bevordering van respect voor de rechten van de mens. De voormalige minister van Buitenlandse Zaken reist als diplomatiek strijder voor de mensenrechten de wereld af omdat 'elke hoop die we hebben op een vreedzame wereld alleen maar kan worden verwezenlijkt als het lukt om tot een groter respect voor de mensenrechten te komen.' Portret van een man die het lukt om diplomatiek én duidelijk te zijn.

We horen de laatste tijd weer van hem omdat hij als rapporteur van de Verenigde Naties de mogelijke schendingen van de mensenrechten in Irak onderzoekt.

Per 1 januari heeft hij het lidmaatschap van de Raad van State beëindigd, want dit werk viel niet te combineren met zijn nieuwe taak, dat van Hoge Commissaris voor de Nationale Minderheden voor de Conferentie voor Samenwerking en Veiligheid in Europa. Wat inhoudt dat het zijn werk is om etnische en andere spanningen in de CSCE-landen in de gaten te houden en te voorkomen dat ze uit de hand lopen. Daarnaast is hij dus nog steeds rapporteur voor de Verenigde Naties op het gebied van mensenrechtenschendingen in Irak. Max van der Stoel: "Waarbij ik wel aante-

door Ingeborg van Teeseling

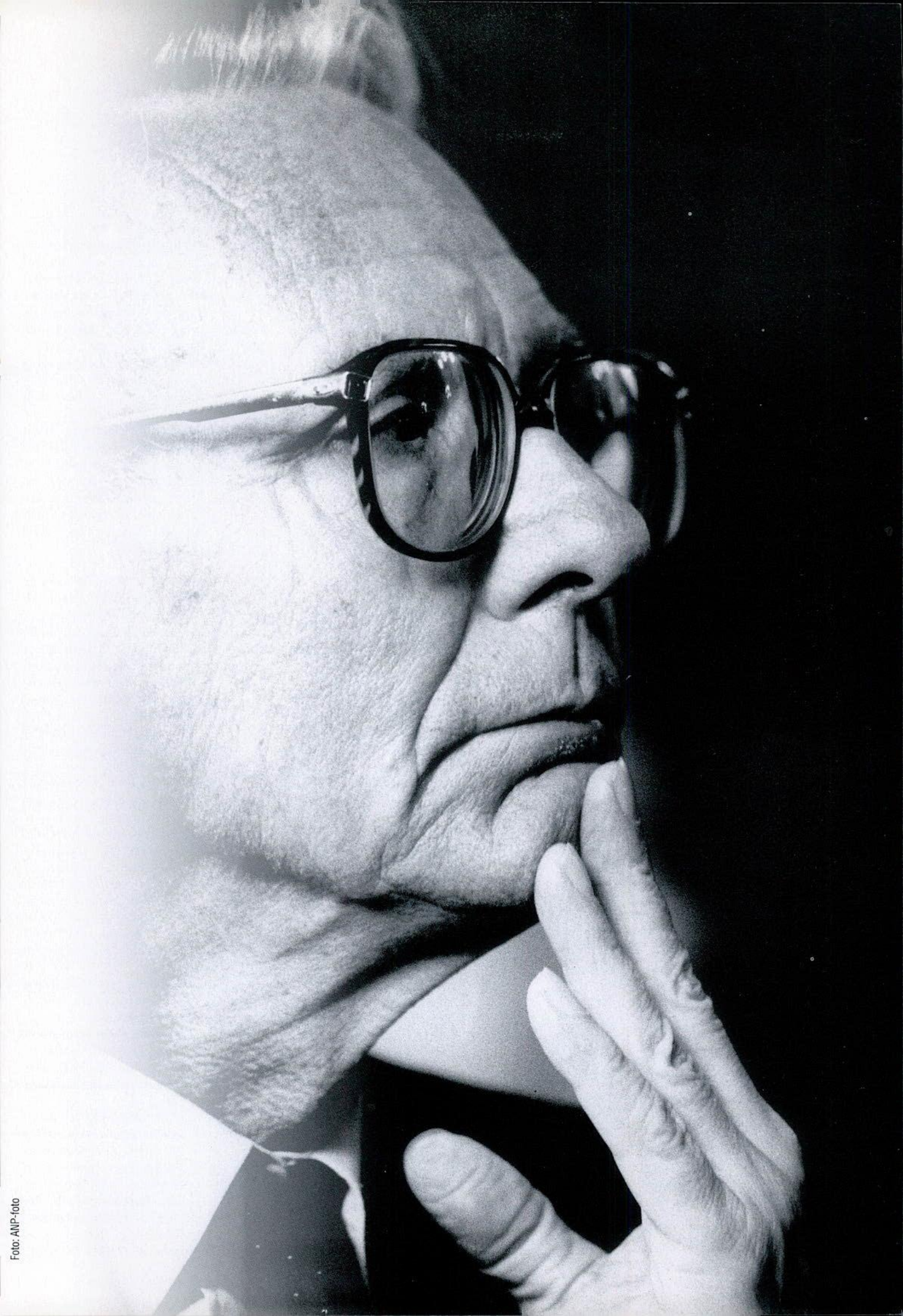


Foto: ANP-foto

ken dat ik vrees dat ik Irak niet meer binnenkom. Al een half jaar geleden heb ik daarvoor een verzoek ingediend, maar tot nu toe blijft het verdacht stil. Wat ik moet zien als een negatieve reactie. In diplomatieke kringen is zwijgen immers een vorm van 'nee' zeggen."

Van der Stoel is dan ook heel duidelijk in zijn rapportage over Irak. Hij stelde dat het regime van Sadam Hussein duizenden shi'ietische tegenstanders heeft geëxecuteerd en vele anderen heeft opgesloten in kampen. Tienduizenden anderen zijn na hun arrestatie verdwenen. Ze zijn vermoedelijk niet meer in leven. De Irakese regering reageerde furieus op zijn rapport en beschuldigde hem er voor te zijn 'betaald'. Volgens de regeringskrant Al-Joumhouriya staat Van der Stoel dan ook 'bekend om zijn vijandigheid ten aanzien van Irak'. Beschuldigingen die hij uiteraard tegen sprak.

Kort na terugkomst van zijn reis naar Irak gaf Van der Stoel een interview aan Vrij Nederland. Daaruit blijkt dat hij niet alleen wordt dwarsgezet door de Irakezen, maar dat de samenwerking met de organisatie die hem uitstuurt, de VN, ook niet altijd even lekker loopt. "Het is heel teleurstellend dat binnen de bureaucratie van de Verenigde Naties niet de nodige prioriteit aan de mensenrechten wordt gegeven. Daardoor moet je je bezighouden met futiliteiten. Zo heeft mijn naaste medewerker, John Packer, al twee jaar geen vast contract meer, elke maand krijgt hij een verlenging van een maand. Hij wordt op de laagste salarisschaal ingeschaald en heeft geen enkele zicht op zijn toekomst. Uit pure loyaliteit blijft hij het werk doen, maar het is natuurlijk belachelijk. En het kost tijd die we beter aan andere zaken zouden kunnen besteden. Al die protesten, al die brieven, al dat overleg.

Ik weet niet precies waar die tegenwerking mee heeft te maken. Binnen de VN opereren twee circuits, het politieke en het financiële. Bij de politiek ligt volgens mij het probleem niet, maar de financiële jongens volgen zo hun eigen weg. Een organisatie binnen een organisatie. En natuurlijk zijn er een aantal landen die een mensenrechtenrapporteur als een grote ergernis ervaren, Irak is daar een goed voorbeeld van. En dan heb je nog de staten die zelf boter op hun hoofd hebben als het gaat om schendingen van de mensenrechten. Die willen het liefst dat het hele instituut van rapporteur verdwijnt of aan banden wordt gelegd. Dat soort tegenstanders heb je en die zul-

Je moet blijven doorboksen, het gaat om het resultaat. Uiteindelijk holt de druppel de steen uit, denk ik dan maar.

len proberen om je het leven zo onaangenaam mogelijk te maken.

Er zijn gelukkig ook grote tegenkrachten, vanuit het westen en vanuit een aantal Derde Wereldlanden. Maar je moet door vele barrières. Tot nu toe lukt dat slechts voor een deel. Maar je moet blijven doorboksen, het gaat om het resultaat. Uiteindelijk holt de druppel de steen uit, denk ik dan. Tenminste, dat probeer ik te denken, want eigenlijk ben ik een uiterst ongeduldig mens. Ik oefen mezelf daarin; uit noodzaak, omdat er geen snelle doorbraken zijn te bereiken. Dat is wel eens frustrerend, maar je kunt het er ook niet bij laten zitten. Daar is de zaak te belangrijk voor. Als ik er mee ophou, is er weer iemand minder aan de goede kant. Dus moet ik doorzetten, het uiterste geven. Mensenrechten zijn een heel centraal thema. Elke hoop die we hebben op een vreedzame wereld, kan alleen worden ver-

Fel debat in 1973 in de Tweede kamer over de door Israël bezette gebieden. Links toenmalig staatssecretaris (en huidig minister) Kooijmans.

wezenlijkt als het lukt om tot een groter respect voor de mensenrechten te komen. Anders gezegd: schending van mensenrechten zijn een gegarandeerd recept voor oorlogen en conflicten." Of, zoals Van der Stoel het zei bij zijn aanvaarding van de Geuzenpenning eerder dit jaar: 'In de kring van democratische staten wordt steeds meer beseft dat er een onverbrekelijk verband bestaat tussen de mate van respect voor mensenrechten en de kansen op vrede en stabiliteit in de wereld. Elke vorm van onderdrukking leidt immers tot spanningen die ook weer grensoverschrijdend kunnen zijn. Om een voorbeeld te geven: het onthouden door Servië van fundamentele rechten aan Albaniërs in Kosovo kan tot een geweldexplosie leiden waarbij ook buurlanden van Servië betrokken kunnen raken.'

Vijftien jaar was Van der Stoel toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Hij kan zich z'n woede nog goed herinneren, net als het gevoel van machteloosheid. En de doden. "Het moment dat ik hoorde dat het hoofd van mijn vroegere lagere school

als gijzelaar was geëxecuteerd, en later de conrector van mijn gymnasium! Dat zijn natuurlijk dingen die indruk maken. Ik denk dat toen ook bij mij het besef is ontstaan wat het betekent om een democratisch stelsel te hebben en rechten die gerespecteerd worden. En omgekeerd, hoe je je voelt als je tegenover een te grote macht staat waar je niks tegen kunt doen. Wat het voor moed vergt om toch in verzet te komen.

In mijn politieke leven ben ik regelmatig in aanraking gekomen met aantastingen van de mensenrechten en wat dat betekent voor mensen. Dat begon al in Griekenland."

Van der Stoel is altijd geïnteresseerd geweest in dit land. Tijdens de koloniesregimes in de jaren zestig en zeventig heeft hij als Tweede Kamerlid en later als minister van Buitenlandse Zaken alles geprobeerd om de 'zachte



Foto's: ANP-Foto



‘...Honderden jonge mensen zwaaien met vlaggen en scanderen zijn naam. Van der Stoel raakt meer en meer bewogen. Nooit heb ik zo’n emotionele en met tranen overgoten officiële verwelkoming gezien als deze.’

krachten’ in het land te helpen. Dat de Grieken hem daar zeer erkentelijk voor waren, blijkt wel uit de zeer hartelijke ontvangst die hij op 30 augustus 1974 krijgt bij een bezoek aan Athene. Dat was in een tijd dat de democratie weer langzaam begint terug te keren in Griekenland. Carl Barkman, de toenmalige ambassadeur in Athene, doet hiervan in zijn boek over die periode verslag. Barkman schrijft: ‘Vanmiddag kwam de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Van der Stoel, per KLM in Athene aan, vergezeld van een aantal ambtenaren. Zijn Griekse ambtgenoot George Mavros en een aantal andere ministers en functionarissen zijn aanwezig om hem te verwelkomen en omarmen hem wanneer hij de vliegtuigtrap is afgekomen. Een enorm boeket wordt in zijn handen geduwd. Honderden jonge men-

sen zwaaien met vlaggen en scanderen zijn naam. Van der Stoel raakt meer en meer bewogen. Hij schudt handen met hen, sommigen vallen op hun knieën en proberen zijn hand te kussen en hij weet nauwelijks waar hij moet kijken, aangezien hij au fond eerder een verlegen intellectueel is, maar hij reageert dan toch met grote vriendelijkheid en waardigheid. Nooit eerder heb ik zo’n emotionele en met tranen overgoten officiële verwelkoming gezien als deze.’

Van der Stoel zelf: “Later maakte ook de tragedie van het instorten van de democratie in Tsjecho-Slowakije grote indruk op mij. Ik was er in ook 1977, toen Charta 77 net zijn beroemd geworden manifest had uitgebracht. Ik had toen een ontmoeting met professor Jan Patočka, een voor-
aanstaand filosoof en woordvoerder van

Charta. Na dat gesprek is Patočka opgepakt, dagenlang verhoord en uiteindelijk aan de gevolgen daarvan overleden. Dat vond ik verschrikkelijk, maar ik voelde me niet schuldig. Voordat ik naar Praag ging had ik besloten dat ik zelf geen initiatief zou ondernemen om hem te ontmoeten, omdat me dat veel te gevaarlijk voor hem leek. Maar op een gegeven moment stond hij me in de hal van mijn hotel op te wachten. Ja, dan kun je iemand niet zomaar wegsturen, dat vond ik ook weer onaanvaardbaar. Later heb ik veel met Tjechische vrienden gesproken over dat drama en zij hebben mij verzekerd dat Patočka uitstekend wist wat hij deed. Hij was gebrand op die ontmoeting, omdat het de eerste officiële erkenning van Charta betekende. Hij zou het verschrikkelijk hebben gevonden als ik hem niet zou hebben ont-

vangen. Maar het blijft natuurlijk een enorm dilemma. En ik probeer altijd zo voorzichtig mogelijk te zijn in het leggen van contacten met mensen. Bij mijn bezoek aan Irak, vorig jaar, heb ik dan ook geen mensen opgezocht. Op één na, de Grand Ayatollah, en daarbij was de overweging dat mijn bezoek aan hem wellicht zou kunnen helpen om zijn situatie wat menselijker te laten worden. Omdat dat een signaal zou zijn dat ik zijn speciale geval goed in de gaten houd. Maar de inschatting blijft heel moeilijk. En soms betekent het dat informatie niet bij je terecht komt, omdat het voor de betrokkenen in kwestie te gevaarlijk is om het te vertellen. Alhoewel er vele wegen zijn waarlangs gegevens tot een rapporteur komen. Maar het limiteert je, dat is waar." Van der Stoel heeft zich eigenlijk zijn hele leven beziggehouden met de mensenrechten, in en buiten de officiële politiek. "Juist omdat ik veel ellende zie, besef ik steeds weer dat je verplicht bent om alles

Juist omdat ik veel ellende zie, besef ik steeds weer dat je verplicht bent om alles te doen wat je kunt. Hoe weinig dat ook is.

doen wat je kunt. Hoe weinig dat dan ook is. Het lot heeft mij op plekken gebracht waar ik in staat ben geweest om iets te betekenen. Daar ben ik erg blij mee, hoe moeilijk het soms ook is om tegelijkertijd diplomatiek én duidelijk te zijn." Wat wel blijkt uit een stukje van het dagboek dat Van der Stoel bijhield van zijn reis naar Irak en dat Vrij Nederland publiceerde. Hij beschrijft er een gesprek in dat hij had met vice-president Tariq Aziz, vlak nadat hij een kleine honderd ter dood veroordeelden in ellendige omstandigheden had bezocht. "Hij vraagt mij eerst alle punten

te noemen waarover ik wil spreken. Nog geladen door wat ik zojuist in de gevangenis heb gezien, steek ik van wal. Ik vermijd adjectieven als 'schandelijk' en 'onaanvaardbaar', maar laat ook niet na alle zaken bij hun naam te noemen. Tariq Aziz beheerst zich, maar de schoppende beweging van zijn voeten maakt duidelijk dat hij niet gewend is zo te worden toegesproken. Vervolgens neemt hij het woord en zegt van mij, ook al kom ik uit een land dat zich vijandig tegen Irak heeft opgesteld, toch een minimum van objectiviteit te mogen verlangen en niet als maatstaf te



kiezen wat bijvoorbeeld door Amerika wordt gewenst. Ik reageer fel en dit keer zelfs met het opgeheven vingertje dat De Telegraaf en Seth Gaaikema mij altijd toededen. Ik maak hem duidelijk dat ik mij door niemand laat sturen en dat ik maar één maatstaf ken - de maatstaf die vastligt in de UN-conventie over burgerlijke en politieke rechten die ook door Irak is onderschreven.'

"Soms red je het met gematigde termen, soms is *plain speaking* het enige dat overblijft. In het geval van Irak was al snel duidelijk dat we er niet zouden komen met uitspraken als 'de situatie is minder gelukkig'. Dan moet je aan de kaak stellen, in de hoop dat de wereld je hoort." Zo'n houding is niet altijd zonder gevaren, maar Van der Stoel staat daar zelden bij stil. "Het is heel simpel: als je een bepaalde verantwoordelijkheid hebt, moet je daar voor staan. Ook als dat bepaalde risico's met zich meebrengt. Maar laten we het

niet overdrijven. Ik heb juist vaak meer moeite met het feit dat ik altijd weer weg kan, terwijl ik mijn contacten in de ellende moet achterlaten. Dat drukt meer op mij dan mijn eigen veiligheid. Per slot van rekening kunnen wij als Nederlanders uitzonderlijk gelukkig zijn met de situatie in ons land. Er zijn weinig plekken op de wereld waar zozeer de vrijheid en de mensenrechten zijn verzekerd. Dat besef ik elke keer weer als ik van een reis terug kom. Hoe bevoorrecht we eigenlijk zijn." Uit de speech van Van der Stoel tijdens de uitreiking van de Geuzenpenning: 'In de strijd voor de mensenrechten konden successen worden geboekt, ongetwijfeld. De Griekse, Spaanse en Portugese dictaturen werden door democratische regimes vervangen. De afzichtelijke junta's in Argentinië en Chili verdwenen. En bovenal werden nieuwe kansen voor democratie en mensenrechten geschapen toen enkele jaren geleden het communisme in Oost-Europa ineens stortte. Maar nog steeds is

het zo dat het aantal staten waar de mensenrechten volledig worden gerespecteerd, angstwekkend klein is - en het aantal landen waar opposenten van het regime in levensgevaar verkeren, benauwend groot. Wij mogen geen middel onbeproefd laten om hen te helpen.'

Van der Stoel nu: "Daar gaat het om, dat moeten we ons goed realiseren. Menselijke waardigheid is een universeel gedachtengoed. Door schending ervan tasten we niet alleen de ander aan, maar ook ons zelf. Als we daar maar van doordrongen zijn, zetten we een belangrijke stap in de goede richting."



Nederlanders kunnen uitzonderlijk gelukkig zijn met de situatie in ons land. Er zijn weinig plekken op de wereld waar zozeer de vrijheid en de mensenrechten zijn verzekerd. Ik besef elke keer weer als ik van een reis terugkom, hoe bevoorrecht we eigenlijk zijn.

Dinsdagmiddag 1 juni zal van 14.00 tot 16.00 uur in de kleine zaal van het Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht de Dr. J.P. van Praagprijs 1993 worden uitgereikt aan Max van der Stoel.

Maarten van Traa, voorzitter van het Humanistisch Overleg Mensenrechten, houdt een inleiding over humanisme en mensenrechten. Minister van Buitenlandse zaken Kooijmans zal ingaan op actuele ontwikkelingen op het gebied van de mensenrechten. Madzy Rood-de Boer zal de bijzondere verdiensten van Max van der Stoel benadrukken en zal hem vervolgens de prijs overhandigen. Aansluitend is er een receptie.

Het is mogelijk om de uitreiking van de Dr. J. P. van Praagprijs 1993 bij te wonen. U kunt zich hiervoor aanmelden bij: Ariane de Brauw, Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145. De aanvragen zullen in volgorde van binnenkomst worden behandeld.

Van der Stoel (midden) in gesprek met Kissinger (links) en Pronk (rechts) op een receptie in 1976.

Ethici hebben de laatste jaren een opmerkelijk grote stem gekregen in de gezondheidszorg. Zij spreken zich uit over allerlei zaken die te maken hebben met keuzen in de zorg die in onze maatschappij gevoelig liggen: euthanasie, voortplantingstechnieken en het in leven houden van steeds vroeger geboren baby's. Of het nu gaat om wetgeving, de inspectie, bureaucratische procedures van ziekenhuizen of afspraken tussen verzekeraars, de ethici hebben er vaak een belangrijke stem in. Ze gedragen zich te veel als beleidsambtenaren. En ze spreken te veel met één stem, de stem van de ratio, aldus Gerard de Vries in zijn boek 'Gerede twijfel'.

Gezon



De hoogleraar wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit Limburg levert in dit boek fikse kritiek op de werkwijze van de gezondheids-ethici. Hij verwijt ze een soort amateur-juristen te zijn die te gemakkelijk regels formuleren waarmee iedereen recht zou worden gedaan. En in de gebureaucratiseerde instellingen die de meeste ziekenhuizen in ons land tegenwoordig zijn, komt dat goed van pas. Iedereen weet dan immers waar hij zich aan heeft te houden. Ook artsen en verpleegkundigen omarmen de regels van de ethicus maar al te gretig, omdat zij dan immers minder met hun eigen onzekerheden worden geconfronteerd. Dat is volgens De Vries mede de reden dat de snelle

opkomst van de medische ethiek zo weinig kritiek heeft uitgelokt en dat er zo weinig vraagtekens worden geplaatst bij de rol die medisch ethici in onze gezondheidszorg zijn toebedeeld.

In het 70 pagina's tellende boekje, dat onlangs verscheen in het kader van het Balie-project 'De tuin van pijn en hoop' veegt Gerard de Vries op bijna elke pagina de vloer aan met de school van 'verlichte' ethici. De ethica Heleen Dupuis is daarvan de bekendste exponent. Haar opvattingen zijn typerend voor de taal die ethici bezigen. Die taal staat bol van woorden als belangen, rechten, plichten en voorkeuren. De medische technologie wordt gezien als de grote boosdoener die

ons voor steeds meer ethische problemen stelt en waaraan eenvoudigweg een halt toegeroepen kan worden als artsen en patiënten niet meer meegaan met alle technologische vernieuwingen. Gerard de Vries vindt dit een veel te simpele voorstelling van zaken. Zo zijn de situaties die zich door de toegenomen medische technieken en behandelmethoden aandienen voor de personen in kwestie geen technische problemen maar ware tragedies. En een tragedie kenmerkt zich door verscheurdheid. Welk besluit er ook wordt genomen, niet alle wensen kunnen worden vervuld. Er moet tussen verschillende kwaden worden gekozen. Hoe moeten bijvoorbeeld het acute lijden van dit kind en zijn lange-termijnvooruitzichten worden afgewogen? Welk gewicht moet worden toegekend aan onzekere medische prognoses? Hoe moet de waarde van het leven van dit kind worden vergeleken met het beslag dat het zal leggen op het leven van de ouders, op dat van de andere kinderen in het gezin, met de kosten die door de samenleving moeten worden opgebracht, met de belangen van andere patiënten die op behandeling liggen te wachten? Het niet onder één noemer kunnen brengen van deze overwegingen en loyaliteiten, en het besef dat wat de uitkomst ook is er reden zal zijn voor verdriet, maken het zo moeilijk om tot een rationele keuze te komen.

Dat ethici vooral op rationele gronden tot consensus willen komen, tot redelijke afspraken die voor iedereen van goede wil en met een gezond verstand gelden, heeft volgens De Vries te maken met de manier waarop de ethiek zich historisch heeft ontwikkeld. Vooral de opvattingen van Kant (die in de 18e eeuw de praktische rede waarmee ieder autonoom individu is behept, zag als de maatstaf om het menselijk handelen te beoordelen) speelde hierin een belangrijke rol. Maar vandaag de dag moeten ethici beter weten. Want mensen bestaan niet alleen uit rede, verstand - maar ook uit tegenstrijdige gevoelens, emoties en neigingen en onbewuste drijfveren. En dat alles speelt mee als er een moeilijke keuze gemaakt moet worden waarbij verschillende, niet altijd voorspelbare uitkomsten mogelijk zijn.

In onze tijd is er in de ogen van De Vries een heel andere taak voor de ethicus of filosoof weggelegd dan in de tijd van Kant. In plaats van zich uitsluitend op de rede te baseren en naar consensus te streven, zouden ze een kakofonie van stemmen moeten laten horen. Ze zouden de verscheidenheid en complexiteit van zaken die in het geding zijn zoveel mogelijk naar voren moeten brengen. In plaats van enkel de feiten te registreren, zouden ze vooral getuige moeten zijn van de tragedies die zich in de 'high tech'-omgeving van onze moderne ziekenhuizen afspelen en zouden ze daar verslag van moeten doen. Het streven naar consensus is volgens de hoogleraar vooral gebaseerd op

Gezondheids-ethici spreken te veel met de stem van de ratio



door Mirre Bots

Foto's Chris Pennarts

culturele armoede en een gebrek aan verbeeldingskracht. In plaats van medisch ethici te subsidiëren zou het ministerie van WVC er beter aan doen om schrijvers te subsidiëren die een serieuze roman of toneelstuk over een medische tragedie kunnen schrijven. Daar zou het publieke debat over keuzen in de gezondheidszorg heel wat rijker en levendiger van worden.

Een ander belangrijk kritiekpunt van de auteur van 'Gerede twijfel' is de wijze waarop er door ethici over de medische technologie wordt nagedacht. Het is naïef, zo stelt De Vries, om te denken dat je een sociale ontwikkeling, het ontstaan van steeds meer medisch-technologische vindingen, zou kunnen stoppen door een declaratie af te kondigen. Medisch-technologische ontwikkelingen zijn een gevolg van een ingewikkeld samenspel van technische, juridische, economische en culturele overwegingen en praktijken. Ook toevallige omstandigheden spelen er een rol in. Zo is in de geschiedenis van de geneeskunde meermalen gebleken dat aanvankelijke ethische bezwaren tegen een bepaalde technische vernieuwing weggenomen kunnen worden door organisatorische maatregelen.

Als voorbeeld noemt hij de anesthesie. Toen in het midden van de negentiende eeuw het gebruik van ether en later chlo-roform bij operaties mogelijk werd, leidde dat tot heftige discussies. Men vroeg zich bijvoorbeeld af of de eerbaarheid van vrouwen door de verdoving niet in gevaar zou komen. Patiënten kregen de raad om hun sieraden en portfeuille thuis te laten, wanneer ze bij de tandarts een verdoving moesten ondergaan. Ook vroeg men zich af of door het gebruik van ether er niet een samenleving in het verschiet zou liggen waarin veel mensen half verdoofd door het leven gaan. Een fundamentele vraag was voor sommigen ook of het bestrijden van pijn wel verantwoord was. God had ons immers niet voor niets met het vermogen om pijn te lijden toegerust. Hoort lijden niet bij het leven?

Nu komen deze vragen ons wereldvreemd voor, want door de ontwikkeling van de medische praktijk van de anesthesie zijn ze immers beantwoord en opgelost. Narcose kwam onder professionele controle en werd zelfs een medisch specialisme. Tegenwoordig vindt iedereen het gebruik van anesthesie verantwoord, misschien op een enkele zwarte-kousen kerk na. De aanvankelijke ethische bezwaren droegen hier in feite niets aan bij.

In nog een ander voorbeeld haalt De Vries het experimenteren met mensen aan. Ethici hebben hier talloze rapporten over geschreven, maar er bestaan nauwelijks studies die antwoord geven op triviale vragen als 'wie, wat, waar en hoeveel'. Als ethici ook op die vragen antwoord zouden kunnen geven, als ze veel meer historische, sociologische en epide-

miologische informatie zouden verzamelen, en als ze ook meer zouden laten zien van de wanhoop en verscheurdheid die patiënten, familie, ouders, artsen en verpleegkundigen doormaken, dan zouden ze in de ogen van De Vries veel meer bijdragen aan het ethische debat dan nu het geval is.

'Gerede twijfel' is een vlot en helder geschreven boekje en bekritiseert mijns inziens terecht het gemakkelijke gemoraliseer en de al te simpele voorstelling van zaken waar ethici nogal eens een handje van hebben. Het boekje is wel enigszins pamflettistisch. De Vries onderbouwt zijn betoog niet erg. Hij lijkt soms ook door een soort persoonlijke rancune of weerzin te worden gedreven. Ook gaat hij te weinig in op de problemen waar de

technologie ons voor stelt. Om deze als een soort moloch voor te stellen die op ons afkomt zonder dat we er iets over te zeggen hebben, gaat misschien wat al te ver. Maar hoe we er dan mee om moeten of kunnen gaan zonder dat we achter elke technische innovatie aanhollen, daarover laat hij zich in het geheel niet uit. De medische technologie wordt door hem toch te veel voorgesteld als iets dat volledig in onze maatschappij zou zijn ingebed en dat wel uit zichzelf een oplossing voor de opgeroepen problemen aandraagt. ●

'Gerede twijfel. Over de rol van de medische ethiek in Nederland' is een uitgave van Uitgeverij De Balie in Amsterdam en voor f 19,50 te koop in de boekhandel.

Rekenschap over spiritualiteit

Het juninummer van Rekenschap, kwartaalblad voor wetenschap en cultuur, gaat over spiritualiteit. Hoewel die term een bijbelse oorsprong heeft, duidt het tegenwoordig vooral een geesteshouding aan. Spiritualiteit kan worden gekoppeld aan humanisme als de aandacht wordt gericht op niet-godsdiensstige invullingen en als men bereid is zich open te stellen voor diepere verbanden in cultuur en natuur. Misschien is het mogelijk om via een andere, een spirituele manier van denken te komen tot creatieve oplossingen voor grote mondiale problemen. Zo constateert Otto Duintjer in het openingsartikel een groeiende twijfel aan de waarde van traditionele denkpatronen. Volgens hem kunnen meditatieve praktijken leiden tot 'spirituele levenskunst'. Die kan vruchtbaar zijn voor het oplossen van problemen - of kan het makkelijker maken te leren leven met onoplosbare problemen.

Verder gaat Anne-Marie Korte op zoek naar een feministische spiritualiteit en vindt die in de maatschappijkritiek die opkomt voor een rechtvaardiger positie van de vrouw.

Albert Nieuwland is op zoek gegaan naar concrete spiritualiteit en komt terecht bij het werk van Etty Hillesum en Sartre. Verder wijst Alphons van Dijk in zijn artikel op de gevaren van spiritualiteit. Hij waarschuwt voor sektievorming en een dogmatisch geloof in 'laatste waarheden'. Ook in deze Rekenschap bijdragen van Herman Wegman en Roelie Koning.

Behalve over het thema spiritualiteit een verhandeling van Govert den Hartogh over 'Het Kwaad', de tekst van een lezing van Wim van Dooren over techniekfilosofie en een column van Henk Visser.

U kunt dit nummer van Rekenschap bestellen door f 14,- over te maken op giro 582293 ten name van de Stichting Socrates te Utrecht onder vermelding 'Rekenschap juni 1993'. Een abonnement voor 4 nummers kost f 50,- en is aan te vragen door te schrijven naar Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig). Wacht u s.v.p. met betalen tot u een acceptgiro ontvangt.

Conferentie over de toekomst van de humanistische beweging

Op 5 juni organiseert het Humanistisch Verbond in Utrecht een conferentie waarop het onderzoeksrapport van de Erasmus-universiteit wordt gepresenteerd. Dit rapport vormt het uitgangspunt voor zowel een inhoudelijke verkenning van de betekenis van humanisme als een zoeken naar een adequate vormgeving van de humanistische beweging. Deze dag is zowel voor geïnteresseerde leden als voor het bestuurlijke kader. 's Morgens zijn er vier inleidingen:

Je hoeft je niet vast te bijten: Historisch besef en hoofdlijnen van humanistisch denken door Peter Derkx, docent Universiteit voor Humanistiek.

Waarheen, waarvoor?: Verslag van het onderzoek door de Erasmus-universiteit naar de missie van het Humanistisch Verbond en Humanitas, door Rob van Haastrecht, onderzoeker Erasmus-universiteit. We kunnen het wel alleen: De cultuur van zelforganisaties door politicoloog Henk Krijnen, redacteur van het boek 'Burgerschap & maatschappelijk middenveld'.

Alleen het beste is goed genoeg: Over organisatievormen van verenigingen door Steven de Waal.

's Middags is er keuze uit workshops waar de ochtendinleidingen verder uitgewerkt worden.

U kunt zich tot 15 mei aanmelden door f 25,- (voor deelname, koffie, thee, lunch en documentatie) over te maken op giro 197930 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'conferentie 5 juni 1993'. Deelnemers ontvangen een uitnodiging met programma en routebeschrijving.

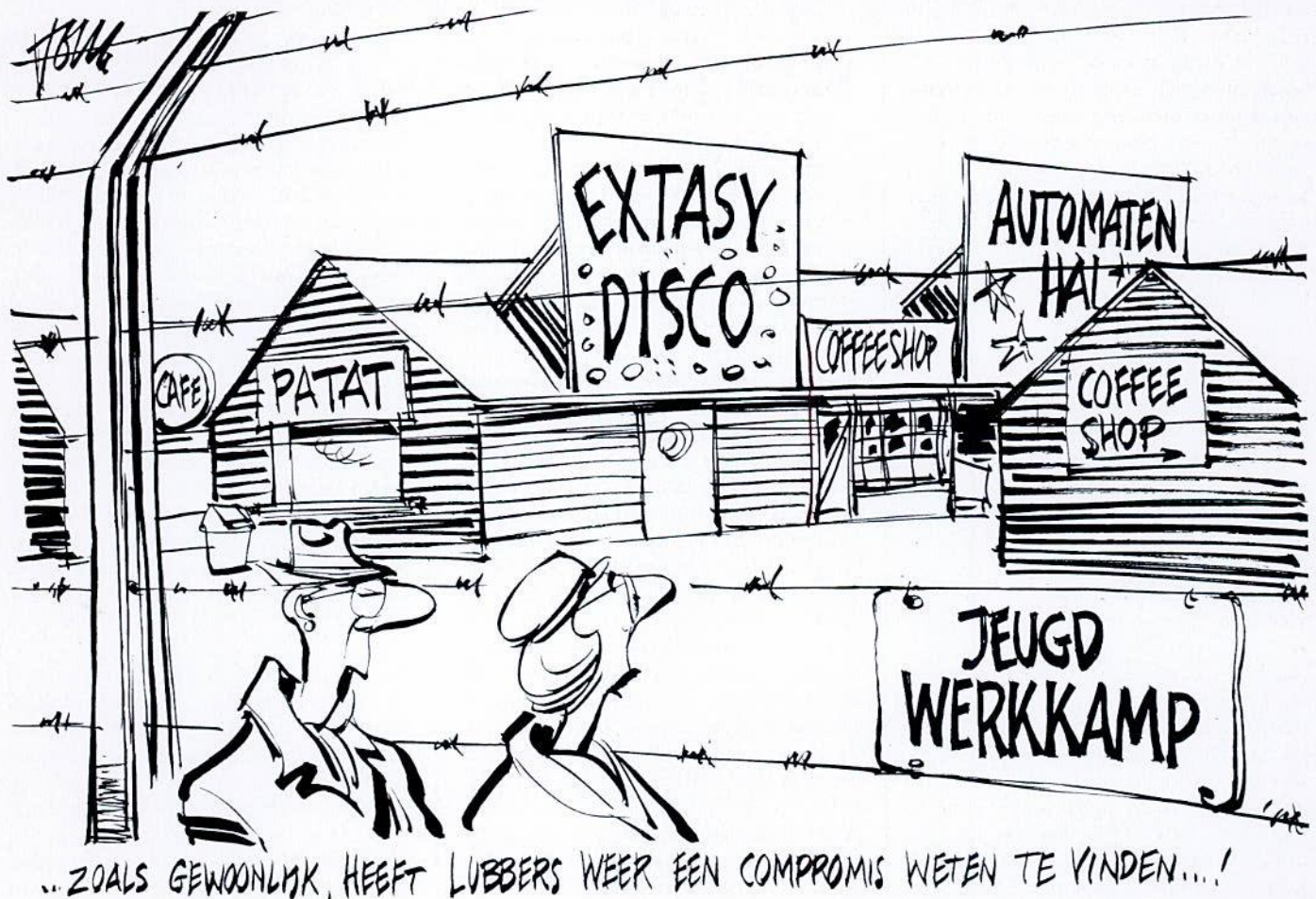


Kamperen met de Jonge Humanisten

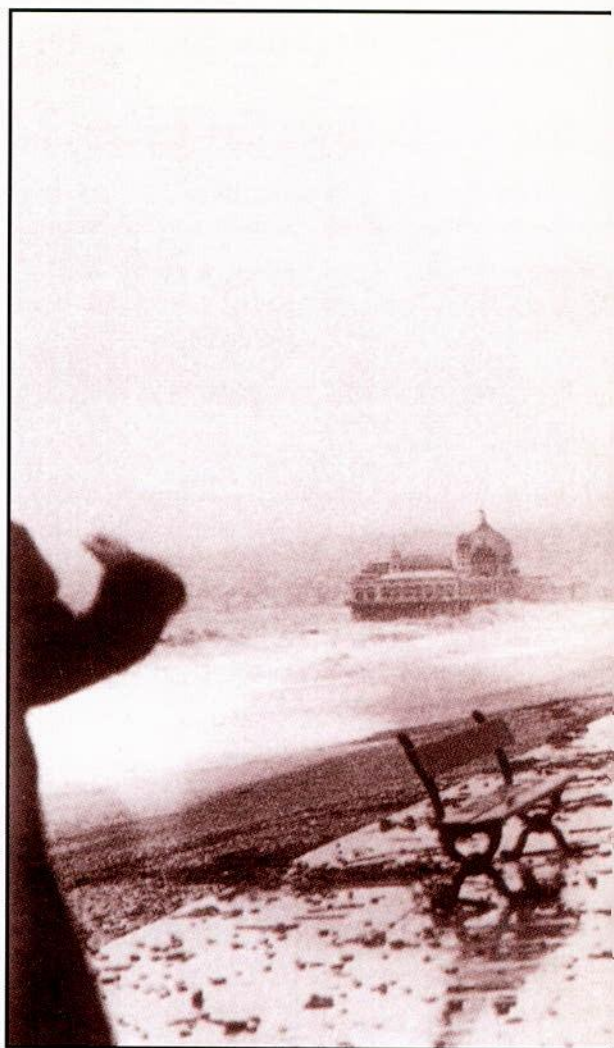
De Jonge Humanisten zetten traditiegetrouw hun tenten weer op met Hemelvaart. Dit jaar is gekozen voor een mini-camping in Westdorp, in de natuurlijke omgeving tussen Emmen en Assen. Het thema van het weekend is verantwoordelijkheid. Daarbij staan de volgende vragen centraal: Voel jij je (mede)verantwoordelijk voor de dingen die in jouw omgeving en in 'de wereld' gebeuren? Of vind je het prettiger om te doen wat anderen van je verwachten? Of leef je liever je eigen leven?

Dit zijn maar enkele mogelijkheden. Het thema biedt enorm veel mogelijkheden voor een creatieve, ludieke maar ook serieuze uitwerking. De organisatie heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen er weer een mooie vierdaagse van te maken. Ga dus met ons mee naar de Drentse rust om te genieten van gezelligheid en betrokkenheid in een ontspannen en open sfeer.

Het kampeerweekend vindt plaats van 20 t/m 23 mei in Westdorp (Drenthe). De kosten zijn: voor J.H.-leden f 60,-, voor niet-leden f 75,-. Aanmelding en informatie: Bea van Berkel, 030-318145.



De scheidslijn tussen waarheid en verzinsel is soms heel dun in de twaalf vertellingen van de Spaanse schrijver Enrique Vila-Matas over de vele mogelijkheden tot zelfdoding. Het zijn geen loodzware of macabere verhalen. Ze zijn eerder verontrustend licht, een beetje absurdistisch en vol ironie. De personages in het onlangs vertaalde 'Voorbeeldige zelfmoorden' verlangen naar iets groots en definitief meeslepends. En wie zijn wij om dat te veroordelen?



Zelfdoding als de ultieme auto

In het boek 'De laatste deur', waarin Jeroen Brouwers van Nederlandse auteurs de levensomstandigheden schetst die uiteindelijk hebben geleid tot hun zelfdoding, besluit Brouwers een hoofdstuk met 'Oordeel liever niet'. Het moet ook dit credo zijn waaraan de Catalaanse schrijver Enrique Vila-Matas dacht toen hij zijn verhalenbundel 'Voorbeeldige zelfmoorden' schreef. Zelfdoding is in de visie van Vila-Matas niet enkel een daad, geboren uit wanhoop over de eigen situatie of uit onverschilligheid jegens het leven. De personages in deze onlangs in het Nederlands vertaalde verhalenbundel zijn dikwijls krachtige figuren die het heft in eigen hand willen houden. Ze zwerven door een droomwereld en - analoog aan één van de conclusies van Brouwer - putten troost uit de zelfverkozen dood. De ultieme autonomie van de mens. Eén van de figuren in het verhaal 'De nachten van de Zwarte Iris' merkt op een gegeven moment op: "Wat het leven draaglijk maakt, is het idee dat wij zelf kunnen kiezen wanneer wij eruit stappen". De vertellingen van Vila-Matas worden gekenmerkt door een absurdistisch tintje.

Soms is de scheidslijn tussen waarheid en verzinsel dun. Maar het thema wordt nooit uit het oog verloren. Toegegeven, hier en daar doen zijn verhalen denken aan - zoals Paul Simon zong - *'fifty ways to leave your lover'*. Er wordt een breed scala van mogelijkheden opgedist: van het opendraaien van de gaskraan tot het nemen van cyaankali-pil, van een sprong voor een auto tot het gebruik van vuurwapens. De auteur geeft echter de overpeinzingen van zijn personages en hun daden op humoristische wijze weer (zoals een verlamde grootvader die op een zondagochtend, wanneer iedereen in de kerk zit, met zijn grote teen van zijn rechter voet de trekker van een geweer overhaalt).

Die humor dient wellicht om de ernst van de zaak te relativiseren. Want zijn er niet velen onder ons die in een bepaalde fase van het leven spelen met de gedachte aan zelfdoding? Waarom geven maar enkelen aan deze drang toe en hoe komt het dat de meerderheid het nalaat? Het is een gemeenplaats om te stellen dat de dood dicht bij het leven ligt, maar daarom is



**De personages
zijn dikwijls
krachtige figuren
die het heft in
eigen hand willen
houden**

mie van de mens

het nog niet minder waar. Enrique Vila-Matas weet dit gegeven te normaliseren. En dat is knap.

In 'Voorbeeldige zelfmoorden' wordt verschillende keren gerefereerd aan de Portugese dichter Fernando Pessoa en zijn beste vriend, de dichter Mário de Sá-Caneiro, die in 1916 op 26-jarige leeftijd zichzelf het leven benam. Pessoa, gekweld door depressies, rookte aan het einde van zijn leven tachtig sigaretten per dag, dronk liters alcohol en was, aldus August Willemsen (in Fernando Pessoa/Gedichten), een 'zelfmoordenaar-op-termijn'. Pessoa stierf in 1935, op 47-jarige leeftijd. Evenals Pessoa houdt Enrique Vila-Matas vast aan de literatuur als reddingsvlot van het bestaan. De Spanjaard tracht zich te oriënteren in, zo schrijft hij, "het labyrint van de zelfmoord door de route uit te zetten van mijn eigen geheime en literaire plattegrond". Opvallend is wel dat de personages in Vila Matas' labyrint heel gewoon zijn. Zoals u en ik. Ze bevinden zich in herkenbare situaties en worden geconfronteerd met de dingen van alle dag.

Neem Rosa Schwarzer in 'Rosa Schwarzer komt weer tot leven'. Deze heldin, suppoost in een museum in Dusseldorf, beseft plotseling, op de dag dat ze haar vijftigste verjaardag viert, dat ze wordt aangetrokken door de tamtam uit het land der zelfmoordenaars, zoals wordt afgebeeld op het schilderij *De zwarte prins* in het museum. Als Rosa boodschappen doet in de stad, bedenkt ze allerlei manieren waarop ze haar leven kan beëindigen opdat ze haar kleurloze en pijnlijke bestaan achter zich kan laten: De grenzeloze verveling van de ochtenden in het museum, haar overspelige man, de verplichtingen als huisvrouw en haar twee zoons die niet in haar geïnteresseerd zijn en van wie de jongste ernstig ziek is zonder dat hij het zelf weet. Maar Rosa wordt telkens teruggefloten door haar plichtbesef. Hoe kan ze het haar trouweloze man en haar zieke zoon aandoen om zelfmoord te plegen? Ze lokt thuis zelfs een ruzie uit, waarbij ze haar man twee jampotjes naar het hoofd gooit. Ze komt voor het eerst in opstand, in de hoop dat hij haar uit woede het leven zal benemen. De opzet mislukt. Uit-

eindelijk neemt ze - terwijl ze een dienst draait in het museum - een slok uit een fles gif die ze van een zwerver kreeg. Bedwelmd door de dood belandt Rosa in de wereld van het schilderij *De zwarte prins*. Pas dan realiseert ze zich dat de grijsheid van haar leven misschien wel zo moet zijn en minder erg is dan ze dacht. Ze benut de mogelijkheid om naar het land der levenden terug te keren en ze voelt zich goed.

Anderen hebben geen behoefte aan een tweede kans. Onder het motto 'ik weet niet precies wat mij te wachten staat, maar ik zie het hoe dan ook lachend tegemoet' (uit 'Moby Dick') vertelt Vila-Matas het verhaal 'Op zoek naar de elektrische partner'. De succesvolle acteur Mempo Lesmes verdient hopen geld en koopt het droomhuis uit zijn jeugd, Villa Nemo. In het landhuis geeft hij vele bacchanalen en hij geniet van het leven. De acteur eet en drinkt onafgebroken en hij wordt dik, heel dik. Zijn vetzucht kost hem zijn carrière. Hij wordt gedwongen zijn villa te verkopen aan een baron en raakt aan lager wal. Op advies van zijn

‘Wat het leven draaglijk maakt, is het idee dat wij zelf kunnen kiezen wanneer we eruit stappen’



manager gaat hij op zoek naar een partner met wie hij een komisch duo kan vormen waar de vonken van afspringen - zoals Abbott en Costello of de Dikke en de Dunne. Een onmogelijke opgave, zo lijkt het.

Wanneer Villa Nemo afbrandt, brengt de acteur een bezoek aan zijn oude huis waarvan enkel de vier muren nog staan. Hij besluit er te bivakkeren. Tijdens een nacht verschijnt aan hem de bleke en uitgeteerde figuur van de baron, die met zijn hele familie bij de brand is omgekomen. "Er school iets vreemds in elk van ons dat de verborgen elektriciteit in de ander aanwakkerde en aan het licht bracht," verklaart de acteur. Hij heeft zijn partner gevonden en wacht op het moment dat de schim van de baron terugkeert zodat hij hem - met behulp van strychnine - kan volgen. Samen zullen ze een succesvol tournee door het heelal gaan maken.

Sommige vertellingen van Vila-Matas zijn wat meer macaber. Zo gebruikt de auteur in één van de verhalen het gegeven dat er families zijn waarbij zelfdoding met elke nieuwe generatie terugkeert en waar niets aan te doen lijkt. Het (gedurfde) genetische aspect dus. Of het sterven door eigen hand na een onbeantwoorde liefde onder de noemer 'Liefdes voor het leven'. De hoofdpersoon kan niet ver-

kroppen dat de vrouw die hij zo lang in het geheim heeft bemind met een ander zal trouwen. Het verdriet, de teleurstelling is onverdraaglijk.

En dan zijn er nog de mystieke samen-zweringen. Hoe vaak komt collectieve zelfmoord niet voor? (Een extreem voorbeeld is Jonestown). In het verhaal 'De nachten van de Zwarte Iris' bezoekt een voetballer uit Madrid met zijn ongeneeslijk zieke vriendin Victoria het plaatsje Port del Vent. In dit dorpje aan zee heeft de vader van Victoria gewoond totdat hij omkwam bij filmopnamen die in het dorp werden gemaakt. De vader viel van de kerktoeren. Al ras ontdekt de voetballer dat Victoria's vader hoofd was van een geheime beweging, het Genootschap van Sympathisanten van de Nacht van de Zwarte Iris. De grondslag van het genootschap was dat de leden waardig en sereen zullen verdwijnen, na een groots spiritueel feest, dat diende als eerbetoon aan hun onderlinge vriendschap en hun liefde voor de filosofie. "Zelfmoord is een daad van zelfbevestiging", concludeerde Victoria's vader.

Hij was de eerste van het gezelschap die de stap waagde, na een vrolijke, doorwaakte nacht. Tijdens de filmopnamen sprong hij van de kerktoeren. Om de twee jaar sloeg een ander lid de hand aan zichzelf. Twee leden, twee broers, zien er uiteindelijk van af. Uit angst of uit onver-

mogen. Maar hun leven is er door getekend. Het schuldgevoel blijft knagen omdat ze hun belofte hebben gebroken. Wanneer de voetballer de jongste broer - Cato die de geschiedenis memoreert - zegt dat een sprong van een kerktoeren niet op een serene, waardige dood duidt wordt hij door Cato terecht gewezen. Het is hier dat schrijver Enrique Vila-Matas duidelijk maakt dat een buitenstaander zich beter kan onthouden van commentaar. Een waarnemer kan zich moeilijk indenken wat een iemand die zichzelf doodt doormaakt, voelt, wenst. Zoals Jeroen Brouwers al schreef: 'Oordeel liever niet'. ●

'Voorbeeldige zelfmoorden' door Enrique Vila-Matas. Uitgeverij Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam. Prijs: f 29,90. ISBN 9038880626.

Once there were seven Simeons.....

De Duitse filmregisseur Herz Frank maakte in 1985 de documentairefilm 'Sieben Simeons' over een jazz-ensemble waarvan de leden tot een familie uit Irkutsk uit de voormalige Sovjet-Unie hoorde. Het gezelschap genoot nationale en internationale bekendheid.

Drie jaar later eindigde het verhaal van deze familie in een ware tragedie. Wellicht om de kinderen meer van hun roem en carrière buiten de Sovjet-Unie te laten genieten, besloot moeder Ninelj Oveckina samen met haar elf kinderen, een Aeroflot-toestel tijdens de vlucht van Irkutsk naar Leningrad te kapen en koers te laten zetten naar Engeland of de Bondsrepubliek Duitsland.

De poging eindigde in een bloedbad. Vier kinderen pleegden zelfmoord, Ninelj Oveckina smeekte haar oudste zoon haar te doden. Ook een stewardess verloor het leven. Twee familieleden werden uiteindelijk veroordeeld tot zware gevangenisstraffen. Herz Frank maakte van deze tragedie zijn tweede documentaire over deze familie. Hoe heeft het zover kunnen komen? Waarom had hij niet eerder iets gemerkt van de onvrede die binnen de familie leefde? Is het de kracht van een dictatuur die mensen tot een dergelijke wanhoopsdaad brengt, of spelen andere krachten een rol?

De documentaire wordt 9 mei door de VPRO uitgezonden op Nederland 3 van 22.25 tot 23.55 uur.

(Ingezonden mededeling)



**Internationale
School voor
Wijsbegeerte**

Zomercursussen 1993

- I. **Denken en werken met poëzie**
(5 t/m 8 juli)
- II. **Muziek in de tijd van de Verlichting**
(19 t/m 23 juli)
- III. **Filosofie een eerste Inleiding**
(19 t/m 23 juli)
- IV. **De geschiedenis van het zelf-beeld - een reis door de geschiedenis van de filosofie** (9 t/m 13 augustus)
- V. **Filosofie en cultuur van de Islam**
(16 t/m 20 augustus)
- VI. **Filosofische ontmoetingen**
(16 t/m 20 augustus)

Vraag nu vrijblijvend de uitgebreide programma-informatie aan!

ISVW, Postbus 216, 3800 AE Amersfoort
Tel. 033-650700

Briljante serie televisie- documentaires volgt groep mensen al 5 x 7 jaar

De VPRO zendt zondag 16 mei van 21.21 uur tot 23.31 uur (Nederland 3) de ruim twee uur durende documentaire 35 Up uit. 35 Up is de laatste in een serie zeer opvallende documentaires, die 28 jaar geleden begon toen een ploeg van Granada Television een groep zevenjarige kinderen met diverse achtergronden en uit totaal verschillende milieus portretteerde voor de documentaire Seven Up. De kinderen spraken open en ongeremd over hun leven, hun ideeën en hun toekomst. De documentaire werd bijzonder gewaardeerd, en bleek het begin van een unieke serie programma's. Inmiddels zijn er ook Seven Up-documentaires gemaakt over een groepen kinderen in Japan en Zuid-Afrika. Deze waren onlangs op televisie te zien.

Michael Apted, research-medewerker van het eerste uur, heeft na Seven Up als producent nog drie documentaires gemaakt waarin dezelfde groep kinderen - via het tienschap inmiddels opgegroeid tot volwassenen - centraal staan. Als 14-jarigen werden zij gevolgd in Seven Plus Seven, als 21-jarigen in 21 Up (goed voor een Emmy Nomination) en weer zeven jaar later in 28 Up (onderscheiden met de Academy Award).

De internationale pers komt superlatieven tekort om de kwaliteiten van deze serie te verwoorden. De toch zeker niet zoutloze Sunday Times omschreef in 1984 de documentaire 28 Up als 'een mijlpaal in de historie van de televisie-documentaire' en 'het belangrijkste product dat de televisie dit decennium heeft voortgebracht'. De London Standard noemde de documentaire 'een briljant simpel en succesvol idee'. 28 Up werd bekeken door tien miljoen Britten, die tot laat in de avond op bleven om dit zevenjaarlijkse vervolg van 'a real-life- soap' te volgen.

En ook nu zijn de kritieken niet anders dan lovend. 'Eén van de meest gedurfde projecten', schrijft de Daily Mirror over 35 Up. 'Een fascinerende openbaring,' meent de Financial Times.

In de serie worden elf personen gevolgd. In 1984 waren zijn allen 28 jaar oud. Andrew, zoon van een bankier, is in 28 Up inmiddels 'gesetteld' en getrouwd met Jane met wie hij in de weekeinden hun huis in Sussex opknapte. John, wiens vader overleed toen hij 9 was, zorgt voor



Suzy met Kupert en kinderen

zijn moeder en was van plan te trouwen met een dochter van een Bulgaarse afgezant. Hij wilde niet geïnterviewd worden voor 28 Up. Neil faalde op de universiteit van Aberdeen en is werkloos, heeft geen eigen onderkomen en leeft van de bijstand. Suzy, dochter van gescheiden ouders, zelf getrouwd en moeder van twee zoons, heeft zojuist een moeilijke periode achter de rug. Tony, getrouwd en vader van drie kinderen, wil niet langer als jockey zijn geld verdienen en denkt erover een eigen pub te kopen. Jackie, getrouwd op haar negentiende, wil geen kinderen; haar man is in '84 werkeloos. Lynn werkt als moeder van twee dochters in een bibliotheek. Susan is net moeder geworden van een zoon. Bruce werkt op een school en is lid van de Labour Party. Nicholas heeft als natuurkundige een goede baan aan de University of Wincosin. Paul tenslotte is met zijn vader indertijd geëmigreerd naar Australië en werkt daar als aannemer.

Nu, zeven jaar later haalt Michael Apted zijn hoofdrolspelers voor de camera om hen te laten vertellen over hun leven, hun ideeën, hun ambities, hun plannen. Welke invloed heeft de media op de ontwikkeling van hun leven (gehad)?

Bert Mol

RADIO

U kunt op de dag van de uitzending pagina 264 van Teletekst raadplegen voor de inhoud van Het Voordeel van de Twijfel, Boven 't Dal en de Verbeelding.

Documentaire over schilder Melle krijgt Prix Futura

De onlangs door de Humanistische Omroep Stichting uitgezonden documentaire 'Landschappen waar niemand van weet' over de controversiële schilder Melle is

in Berlijn onderscheiden met de Prix Futura in de categorie voor onafhankelijke producenten, de 'TV Documentary'. De precies een uur durende film is gemaakt door Melle van Essen, een achterneef van de vermaarde schilder. Bij de bioscooppremière van de film schreef criticus Hans Beerekamp al in de NRC: "Van alle voortreffelijke documentaires die in het afgelopen jaar in Nederland gereed kwamen, is deze de meest intieme en weerbarstige, en (...) de mooiste."

De Prix Futura, die tweejaarlijks in Berlijn wordt gehouden, behoort tot de meest vooraanstaande festivals voor radio en televisie in Europa. Bijzonder is dat de verschillende jury's worden gevormd door deelnemende programmamakers. Het sleutelwoord van het festival is 'verandering'. De bekroonde programma's brengen zowel door hun vorm als hun inhoud de veranderingen in onze samenleving in beeld.

Ook de tweede hoofdprijs in de categorie 'TV Documentary Night' van de Prix Futura ging naar een Nederlandse produktie. Het betreft de documentaire 'De Streep' van Piet Hurkmans en Peter Gielissen. Deze documentaire, die op 26 mei 1991 door de IKON is uitgezonden, toont het dagelijkse leven van (veelal verslaafde) prostituees in Rotterdam. Iedere nacht worden in De Streep gemiddeld zestig vrouwen tijdens hun werkuren door drie artsen en acht maatschappelijk werkenden opgevangen in het huiskamerproject 'Keetje Tippel'.

Een speciale aanbeveling in de categorie 'TV Fiction Day' tenslotte ging naar de NOS-produktie 'De zondagsjongen' van Pieter Verhooff, waarin een televisiemaker tijdens het EK-voetbal 1988 in Duitsland vertelt over zijn traumatische ervaringen met nazi-Duitsland.

TELEVISIE

Versieren, een heel spannend spel om te spelen

donderdag 27 mei,
Nederland 1, 21.50 uur

De tweede serie 'Versieren' gaat van start in café Duvelke in Den Bosch. Op het eerste oog een makkelijke lokatie. Want als er één plaats is waar eenvoudig contacten gelegd en verdiept kunnen worden, is het natuurlijk wel het café. Toch was het voor de redactieleden Suzanne Raes en Henry in 't Zandt niet eenvoudig om medewerking te krijgen van de bezoekers. "Het café is een anonieme plek. De bezoekers voelen zich niet verantwoordelijk voor hun aanwezigheid; het is meer een toevalligheid dat ze daar zijn. Ze waren dan ook niet zo maar bereid die anonimiteit af te leggen."

Het snelle vervolg op de eerste acht afleveringen van 'Versieren' is eenvoudig te verklaren: de serie 'scoort'. Wereld de eerste aflevering door nog maar honderd-duizend mensen bekeken, de laatste aflevering over erotiek in het bejaardenhuis trok het zesvoudige aantal kijkers, die de uitzending bovendien beloonden met het rapportcijfer 7.

De komende weken staan vijf uitzendingen

gepland. Behalve in dit café zal één van de afleveringen zich afspelen rond een voorstelling van een amateur-toneelgezelschap in Almere. Voor twee afleveringen wordt nog naar een lokatie gezocht.

De lokatie Duvelke is niet meer dan een toevallige aanleiding om met mensen over erotiek te praten. "Een onderwerp waar we nooit met elkaar over praten maar waar we wel steeds mee bezig zijn," verklaart Henry in 't Zandt. De Vlaamse kroegbazin Rita vindt dat Nederlandse mannen "veel meer charme hebben, huiselijker en meer behulpzaam" zijn. Haar 22-jarige dochter Lucienne, ook werkzaam in het café, erkent giegelend het altijd "leuk te vinden om sjans te hebben, het is een spel waar je aan meedoet. Maar ik ben blij dat zij naast me staat: ik kan altijd op haar terugvallen." Louk heeft altijd z'n vaste plek aan de bar. "Kan ik goed zien wie er binnen komt. Als een vrouw mijn aandacht trekt, is het altijd een spel wie begint. Zij of ik. Ik niet, denk ik dan. Dus wel. het begint met een biertje over en weer. Een heel spannend spel om te spelen."

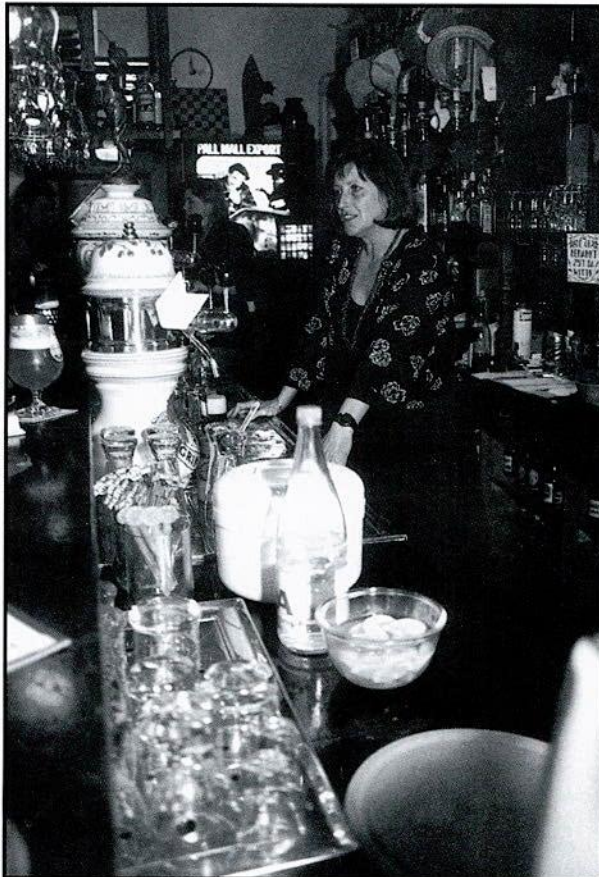


Foto: Shuchten Tan

Suzanne Raes en Henry in 't Zandt zijn niet bang dat het onderwerp 'erotiek' bij de kijkers snel tot verveling zal leiden. "Hoewel men vaak heel clichématig over dit onderwerp denkt, blijken de mensen ieder hun eigen verhaal te hebben. Of ze nu 15, 85 of 43, gehuwd, samenwonend of alleenstaand zijn, iedereen geeft een compleet ander antwoord op de vraag wat erotiek is. Dat is het boeiende van de serie. Wij willen ook niet de absolute definitie van erotiek geven; wij willen juist mensen aan het woord later over een onderwerp waar zo weinig over wordt gesproken. We moeten er wel voor zorgen om een goede balans vinden in de keuzes voor omgeving, sociale achtergronden, opleidingen, en andere factoren. Als je dat doet, is elk antwoord weer verrassend."

Videocamera vertelt verhaal over leven en werk van Jan Wolkers

vrijdag 14 mei,
Nederland 1, 22.51 uur.

“Je moet je penseel altijd onderhands vasthouden zodat het over het doek kan dansen als een vlinder. Je moet zorgen dat je zo snel mogelijk het hele vlak verovt. Dat is mijn doel.”

‘Jan Wolkers, beeldend kunstenaar, schrijver’ is een opvallende documentaire. Programmamaker Mat van Hensbergen - vooral bekend om zijn werk dat hij als cameraman samen met Hans Keller en Pieter Verhoeff voor de VPRO heeft gemaakt - laat zijn videocamera het verhaal over Wolkers’ leven en werk vertellen. “Ik probeer dwingend te laten kijken naar dingen die normaal overwoekerd worden door commentaarstemmen,” legt Van Hensbergen zijn werkwijze uit. Er wordt geen vraag gesteld, geen commentaar gegeven, geen woord teveel gezegd. Slechts de stemmen van de hoofdrolspelers begeleiden de beelden: Jan Wolkers, zijn vrouw Karina, hun zonen Bob en Tom en De Groene Amsterdammer-hoofdredacteur Martin van Amerongen, pianist Geoffrey Madge en zijn vrouw.

De documentaire komt traag op gang. Minutenlang laat Van Hensbergen, met slechts de astmatische ademhaling van Wolkers op de achtergrond, zien hoe de kunstenaars stukjes glas plaatst in een sculptuur. Hij stelt zijn kijkers op de proef, weet Van Hensbergen. “Als je een documentaire maakt, moet je gelijk in het begin een afspraak met de kijker maken: blijf nu kijken, en ik beloof je dat het allemaal heel mooi en spannend wordt.”

Wolkers wordt ten volle geportretteerd. Van Hensbergen volgt hem naar de zee (“de eindeloze vrijheid”), bij de visboer (“Mijn vader had door het schoonmaken van de vis altijd schubben op de mouwen zitten. Grote schubben. Als hij zondags in de kerk zat, plukt hij ze van de mouw en liet ze als centen in het zakje vallen.”), door de tuin met z’n grote verscheidenheid aan planten en kruiden (“Dit is dolle kervel, waaruit Socrates’ gifbeker is gebrouwen. Maar wees gerust, hier kun je alles drinken wat je aangeboden krijgt.”) en in de keuken (“Al dat keukenwerk gaat terug naar de verhouding met je moeder. Je had jongens die buiten met stokken vechten en jongens die in de keuken toekeken hoe moeder het sausje

voor de bloemkool bereidde. Ik was meer die laatste jongen.”

Mat van Hensbergen trok afgelopen zomer een week bij Wolkers op Texel in om deze film te maken. “Ik ken Wolkers al heel wat jaren. We zijn bevriend, we volgen elkaars werk.”

Hij noemt twee belangrijke redenen op waarom hij deze film heeft gemaakt. “Eigenlijk heeft Wolkers deze film niet nodig; hij krijgt voldoende aandacht van de media. Maar er zijn zo weinig mensen die erin slagen om alleen datgene te kunnen doen wat zij werkelijk willen. Wolkers is zo’n iemand. Hij heeft z’n eigen wereld gecreëerd door de manier waarop hij leeft, door de mensen die hij toelaat in zijn leven. Die ruimte heeft

hij moeten bevechten, maar het is hem gelukt. Er is niemand in de wereld die hem zijn wereld nog kan afnemen. Ik wil die wereld laten zien.”

“De tweede reden is dat er, juist door die belangstelling in de media voor de persoon van Wolkers, naar mijn idee er een totaal verkeerd beeld van hem bestaat. Naar buiten toe komt hij vaak opgewonden over, terwijl het in feite - en dat zie je in deze film - een heel rustige man is. Dat imago heeft hij zelf in de hand gewerkt, door heel hard te lopen kraaien over alles en nog wat. Dat is het paradoxale in deze man, net zo goed als dat hij heel groot en wreed kan zijn, maar net zo goed kwetsbaar is.”

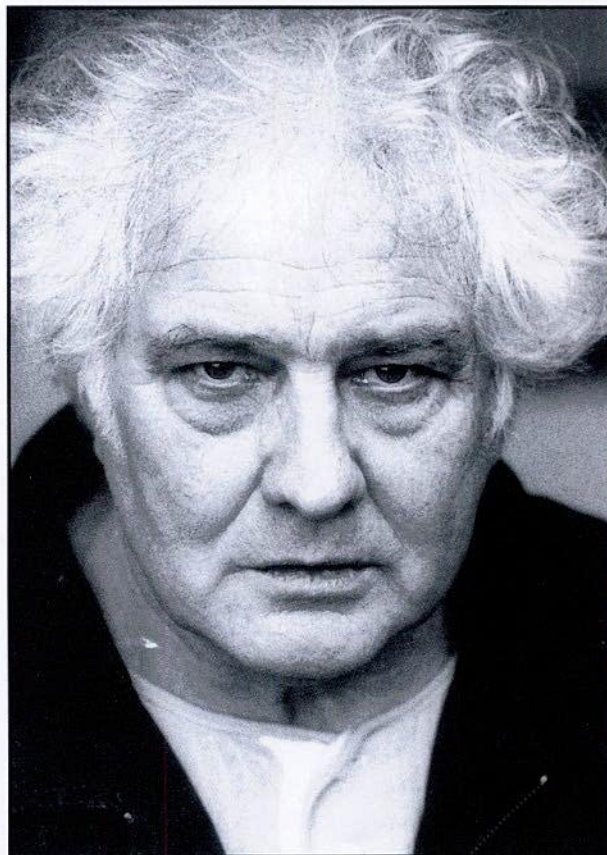
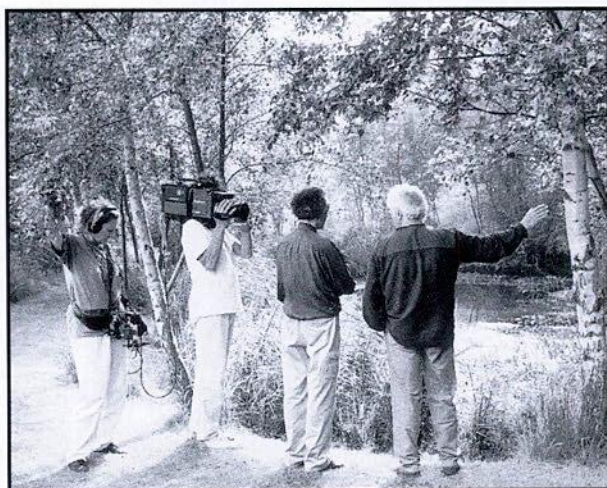


Foto: Steye Raviez / HH



Bij de foto:
tijdens de
opnamen
op Texel

MEER INFORMATIE OVER DE HUMANISTISCHE OMROEPSTICHTING
(HOS): POSTBUS 135, 1200 AC HILVERSUM. TEL.: 035-284689

Samenstelling: Bert Mol

Van het hoofdbestuur

Hart onder de riem

Sfeer en aard van de genomen besluiten op de extra congresdag in maart waren van dien aard dat het hoofdbestuur zich een hart onder de riem voelt gestoken en met volle inzet het beleid voortzet. Daartoe heeft het van het congres alle ruimte gekregen.

Essays

Met veel genoegen heeft het hoofdbestuur in de maart-vergadering kennisgenomen van een viertal studies van de Adviesgroep Bezinning (AGB) en bepaald dat deze in juni als AGB-cahiers aan de vereniging zullen worden aangeboden. De inhoud zal op vele manieren aan de orde worden gesteld en in

verschillende gezelschappen. Ik noem hier slechts de onderwerpen: 'Humanisme en milieu', 'Zorg' (tot stand gekomen in samenwerking met de commissie Ethiek en Gezondheidszorg), 'Burgerschap in het nieuwe Europa' en 'Mensen als randverschijnsel'. Een vijfde studie, over onderwijs, is binnenkort klaar.

Traject naar congres '93

Een ééndagscongres en dat elk jaar betekent een verandering en vereist een andere aanpak. Aan de noodzakelijke stroomlijning van het congres wordt veel aandacht besteed. Aspecten ervan vormen voortdurend agendapunten op de vergaderingen.

Daarnaast wil het hoofdbestuur met de voorstellen komen voor een nieuwe bestuurlijke werkwijze en structuur van het Verbond. Het ontwikkelen hiervan wordt begeleid door een extern organisatie-adviseur. Het hoofdbestuur prijst zich gelukkig personen bereid gevonden te hebben zitting te nemen in een voordrachtscommissie die het congres in het najaar zal adviseren over de samenstelling van het hoofdbestuur. De coördinatie van alle werkzaamheden op dit terrein wordt zorgvuldig bewaakt.

Regulier overleg

Het reguliere overleg met bestuur en directie van verschillende werkcyclingen heeft als voornaamste doel elkaar wederzijds te informeren over ontwikkelingen. In april is er een ontmoeting met het bestuur van de Universiteit voor Humanistiek, in mei met dat van de Humanistische Omroepstichting en in juni met dat van de stichting Socrates.

Feestelijke opening

Zo langzamerhand zijn alle verhuisdozen uitgepakt en weggeruimd, is er genoeg sloop- en timmerwerk verricht, heeft iedereen zijn eigen plek gekregen in het nieuwe landelijke bureau. De juiste tijd kortom om verspreid over twee recepties velen in de gelegenheid te stellen het pand aan de nieuwe gracht te bezichtigen.

Jorine Boegem, algemeen secretaris

(Ingezonden mededeling)

Tijd voor.....

Een tweedaags seminar met workshops over zelfmanagement, humanisme, creatief denken, time-management, omgaan met spanning en stress, grote veranderingen in je leven, conflicthantering, relaties en sexualiteit, omgaan met dilemma's, grenzen stellen, leren kiezen en plannen maken.

Elk dagdeel keuze uit verschillende workshops, met voldoende ruimte voor ontmoeting en reflectie. Drie keer per jaar.

Op vrijdag en zaterdag 18 en 19 juni 1993 van 9.30 tot 16.30 uur in Drenthe. Kosten f475,00 exclusief overnachting. Korting in overleg. Organisatie: De Mink Denktechnieken. Inlichtingen: 05700-35543. Frank de Mink, Keurkampstraat 16, 7415 DL Deventer.

Met lege handen?

Op maandag 17 mei houdt de Vereniging van Geestelijke Verzorgers in Bejaardenoorden een studie- en ontmoetingsdag in het gebouw De Schakel in Nijkerk. Thema is 'Met lege handen?': wat geestelijke verzorgers hebben te bieden rondom het sterven van bewoners. Verdere informatie bij V. Kluitman, Staalmeesterslaan 123, 1057 NN Amsterdam, tel. 020-6832141.

Jan Haasbroek in Hilversum

'De media: wat doen ze met ons?' is de titel van de lezing die Jan Haasbroek op zondag 16 mei zal houden over het effect van de media op mens en samenleving. Jan Haasbroek is directeur-radio van de VPRO, lid van de programmaraad van de NOS en voorzitter van de Associatie van Filmtheaters. De lezing begint om 10.30 uur. Plaats: Hotel Hilfersom, Koninginneweg 28 in Hilversum. Toegang is gratis.

Literaire wandeling door Gouda

Op zondag 27 juni wordt er in Gouda een literaire wandeling gehouden. In deze stad is nog veel terug te vinden van allerlei schrijfsactiviteiten, vanaf de late Middeleeuwen tot op heden. 'Leeft, merckt ende verstaet so siet ghy hoe 't in de wereld gaet', dichte bijvoorbeeld de in Gouda overleden Erasmus. Gids is Marry Menschaart en iedereen kan meewandelen. Verzamel punt is 'Meat Point' Brasserie, Markt 25 in Gouda om 10.30 uur. De kosten zijn



Marry Menschaart

voor HV-leden f 7,50 (voor niet-leden f 10,-). Voor meer informatie: tel. 01820-23778.

Beeldende kunst dichterbij in Delft

Op 7 juni spreekt mevrouw Jopie Wypkema-Meyer over 'Beeldende kunst dichterbij,' in Nederlandse musea. Plaats: D.S.H.B.-huis, zaal De Uithoek, Vorrinkplein 99 in Delft. Aanvang: 20.00 uur.

Turkije-jaar in Amersfoort

In Amersfoort is 1993 uitgeroepen tot 'Turkije-jaar'. Daarom zal gemeenteraadslid Ismail Aykul op zondag 16 mei vanaf 10.30 uur een lezing houden over de 'Integratie en participatie van allochtonen in Nederland en in Amersfoort'. Plaats is het ouderencentrum De Eemgarde, Dorresteinseweg 49 in Amersfoort.

Wetenschap en verantwoordelijkheid in Wapserveen

Onder leiding van de heer Lafleur zal donderdag 13 mei een forumdiscussie worden gehouden over 'Wetenschap en verantwoordelijkheid'. Plaats: 'Onder de Linden' te Wapserveen. Aanvang: 19.30 uur.

Religieus humanisme in Zwolle

Op dinsdag 11 mei zal de heer A. van Dijk, docent theorie van de religie en niet-christelijke religies aan de Universiteit voor Humanistiek, een lezing houden over Religieus Humanisme. Plaats: De Hilde, Gombertstraat 350 te Zwolle. Aanvang: 20.00 uur.

SPECIALE AANBIEDING:

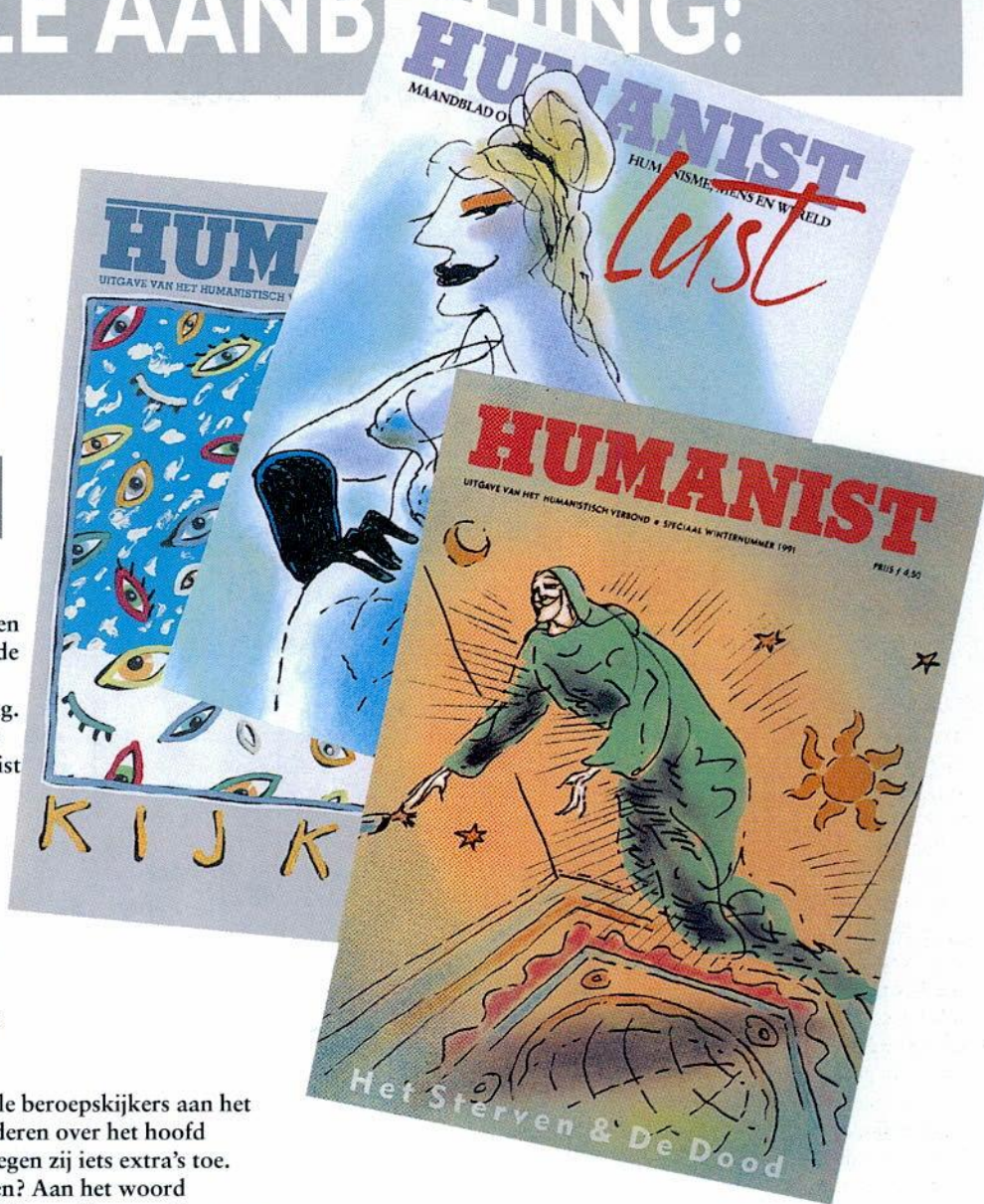
KIJKEN, LUST EN STERVEN

De dubbeldikke winterversies van de Humanist hebben in de loop der jaren een speciale faam opgebouwd. In toenemende mate is voor deze themanummers ook buiten de vaste lezers grote belangstelling. Voor alle nieuwe lezers die deze speciale nummers van de Humanist hebben gemist én voor alle lezers die hun exemplaar hebben uitgeleend en nooit meer terugkregen, dit bijzondere aanbod. U krijgt van ons zo lang de (beperkte) voorraad strekt voor één tientje (plus porti) drie van de beste themanummers van de Humanist in de bus. Bij elkaar meer dan 200 pagina's over de onderwerpen Kijken, Lust en Sterven & De Dood.

In het nummer over Kijken komen enkele beroepskijkers aan het woord. Zij hebben oog voor iets dat anderen over het hoofd zien. Door heel goed waar te nemen, voegen zij iets extra's toe. Hoe doen zij dat, en: kun je dat ook leren? Aan het woord acteur/schilder Jeroen Krabbé, fotografe Laura Samsom Rous en regisseur Eric Oosthoek. Daarnaast in deze Humanist bijdragen van o.a. Kees Fens, Pierre Jansen, Yvonne Kroonenberg, Ronald Barthes en Koos van Zomeren.

Het speciale nummer over Het Sterven & De Dood is al voor veel mensen een opsteker geweest. Artikelen over: troost dat alleen bestaat als degene die lijdt het zo ervaart, over rouw dat iedereen op z'n eigen manier doet, over de buidie die zegt niet meer te vechten tegen het doodvonnis maar probeert het leed te verzachten. En over een uitvaart op z'n humanistisch ('Er is zoveel goeds om op terug te kijken'). Met een sprookje van Koos Meinderts om kinderen de dood te verklaren (leuk om voor te lezen!). En mis de vele cartoons en columns niet.

De derde special gaat helemaal over Lust. Zeventig pagina's over één van de prettigste ervaringen die een mens kan overkomen.

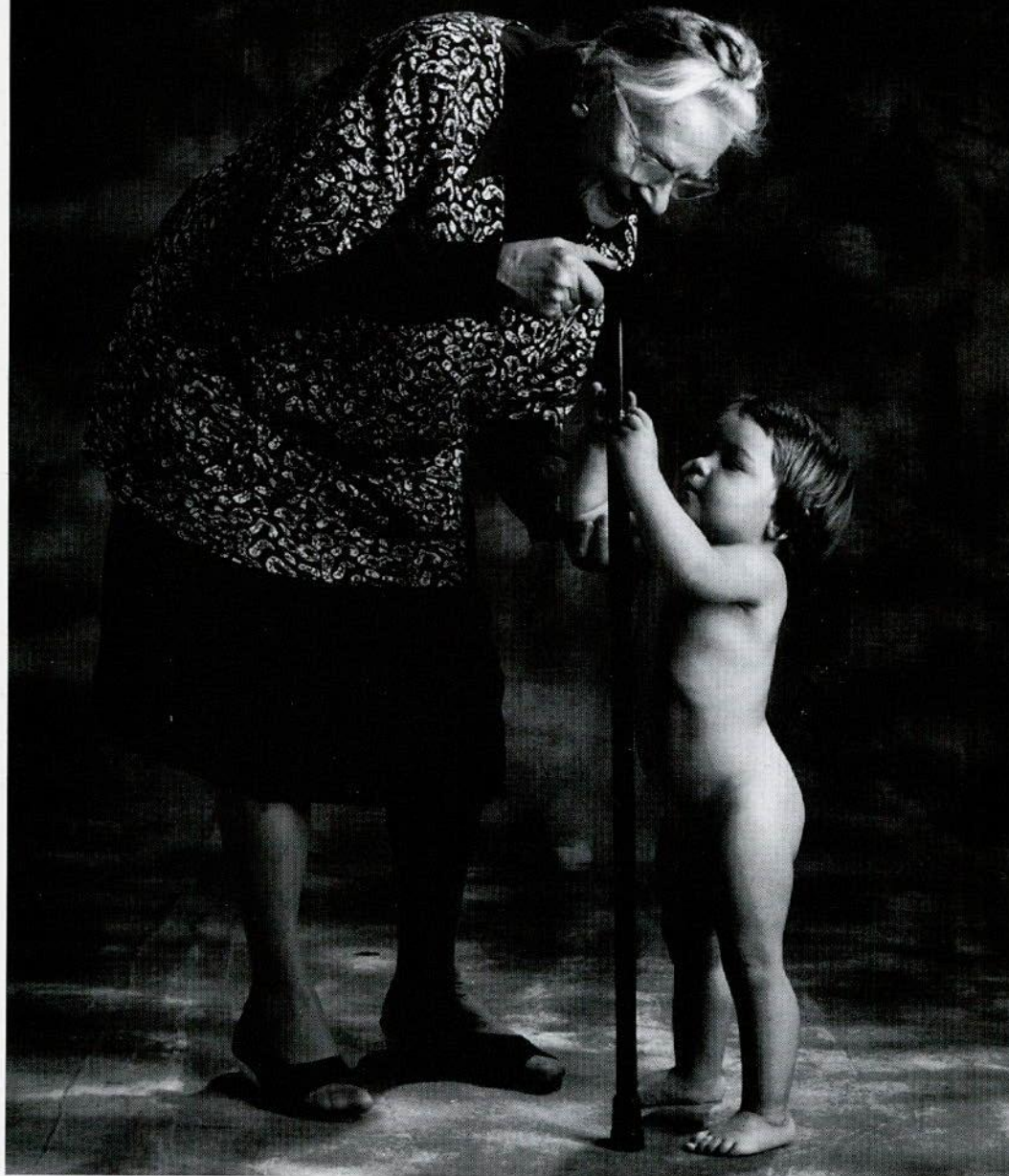


Waarom is Susie Orbach van mening dat veel vrouwen bang zijn voor hun lusten? En waarom denken mannen het volgens Rik van Lunsen allemaal al te weten? Waarom vindt Willeke Bezemer praten over lust in een relatie zo belangrijk maar hebben ze volgens Astrid Roemer in Suriname zo weinig woorden nodig? Een zwoel themanummer waarin grenzen worden verkend, mogelijkheden afgetast en meningen gevormd.

U kunt deze drie speciale themanummers bestellen door f 15,- (f 10,- plus f 5,- porti) over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van '3 x themaHumanist'. Dit aanbod geldt zolang de (beperkte) voorraad strekt. Wacht dus niet te lang met bestellen!

DRIE HUMANISTEN VOOR EEN TIJNTJE

Er is wel degelijk leven na de dood.



Als een leven ophoudt,
gaat Het Leven door.
Al wat u tijdens uw
leven de moeite van het
ondersteunen waard
vond, moet het zonder
uw steun doen. Neem
daarom maatregelen.
Maak een testament

En als het Humanistisch
Verbond u iets waard is
geweest, denk dan eens
na over een legaat aan
het Steunfonds
Humanisme.

Vraag gerust meer
informatie. Met de
onderstaande bon is
dat heel gemakkelijk.

Ja, ik wil meer informatie over legateren aan het Steunfonds Humanisme.

Naam:

Telefoon:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

In een envelop zonder postzegel zenden naar:

Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 AC Utrecht

**STEUNFONDS
HUMANISME**

POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT
TELEFOON 030 - 31 81 45
BANK C&E 69.97.13.889



GIRO 6168